

תשובות רש"י

ספר ג'

תשובות המיוחסות לרש"י

מכונסות מתוך כתבי יד וספרי ראשונים עם מבוא, הערות ומפתחות

מאת

ישראל ש. אלפנביין

ניו-יורק

תש"ג

מוקדש

לזכר חותני

ר' ראובן הלוי ז"ל

בן הרב

ר' יהושע פולק הורוויץ

ולחותנתי

חיייה דינה בת ר' יהודה לייב פרינוביץ

סי' שמו"ג

ובתשובות רבינו שלמה מצאתי : כשהיו
מביאים לו אגוז¹) בדבש בתוך
הסעודה, היה מברך לפניו שהכל נהיה
בדברו. לפי שנשתנה האגוז מכמות
שהיה :

(או"ז ח"א סי' קס"ח)

וכן אגוז מטונן ברבש [=מברך
עליו] 2) בורא פרי העץ. וכן כתב
במחזור ויטרי 3) שנסדר לפני רבינו
שלמה זצ"ל. ולא כמו שכתב שם 4)
בענין אחר, שהרבש עיקר ויברך
שהכל. רודאי האגוז עיקר.

סי' שמו"ד

פעם אחת היה תינוק אחד אצל ר' בבית הכנסת, הגיע¹) זמן לקרוא
ק"ש. אמר : להוציא²) התינוק מעליו. משום דסתם תינוק³)
באשפה הוא ואין ראוי לקרוא ק"ש אצלו :

סי' שמו"ה

וכך¹) השיב לי²) : מעיד אני³) ששמעתי מפי ר' יוסי⁴) בר' יהודה,
שהיה מעיד שראה במלכות לעיר⁵) את רבינו הרב הגדול ר'

שמו"ג : ראזי"ה סי' קי"ז ע' 100 אות 11 ; או"ז ח"א סי' קס"ח ;
מח"ו סי' ס"ט ; פרדס סי' ע"ז ; סדור רש"י סי' ק"ח 53 ; שנה"ל סי' קס"ג ;
ועפ"י י"צ עדים [שהנחתי לעיל סי' ר"ע] יקום דבר שאינו לרש"י ;
שמו"ד : או"ה כ"י סמ: 1103 [=כ"י מ: סי' קכ"ז =פר: ע' 57] ; האורה
ח"צ 221 נסס: ר' סתם ; שנה"ל סס"י ע"ו נסס: ר' יצחק נר' יהודה ;
שמו"ה : או"ה [כ"י סמ:] סי' תש"פ 96 ; ונשינויים רזיס נמח"ו סס"י פ"א

שמו"ג : 1) ואגוז ברבש מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל שמברכין עליו שהכל (שבה"ל סי'
קס"ג) ; אגוז שאפוי ברבש, מברך עליו שהכל [אסופות כ"י 1222]. 2) כצ"ל באו"ז. ותיקנתי
שם עפ"י הסברא. 3) שם סי' ע"ג 4) שם סי' ס"ט [וכ"ה בכ"י אסופות קכ"ב ע"ג]. וכבר
העירו על סתירה זו בהלכה, האו"ז [קס"ח] בשם רבו הר"י שירליאון, וגם מהר"ק בתשובותיו
שורש מ"ג.

שמו"ד : 1) שבה"ל 5 : תינוק מורכב בחיקו של ר' ; או"ה : תינוק מורכב על כתיפו של ר'.
2) שם כ"י מ: ער הגיע לקרא ק"ש. 3) שם: להוריד התינוק. 4) שבה"ל 5 : מטפח באשפה.
שמו"ה : 1) מח"ו : וכן השיב לו. 2) =לו ; והוא =החבר ר' מאיר בר' יוסף. 3) מח"ו:
מעירני שמעתי [קרי: =מעיר אני ששמעתי] ; והוא =החבר ר' יצחק בר' יחיאל. 4) מח"ו:
ר' יוסף ; והוא =היה חביב ודיע לרש"י [ראה מבואי]. 5) =לותר ; מח"ו : לוותר.

יצחק בר' יהודה מ"כ (° בשעת י' דליקה אחת שהיתה בעירו °), שקבץ ° לעצמו מנין להתפלל. ולא מצא זולתי תשעה אנשים בני-מצוה. והביא נער קטן (10) וחומש (11) בידו להשלימו לעשרה, והתפללו יוצר (12): [ואמנם יש לומר (13) שעל ראייה זו (14) [=סמך] הרב ועשה מה (15) שעשה]:

סי' שמ"ו

מעשה (1) בספר תורה שלא היה תפור (2) אלא בג' חוטין של גידין, אחד בראש הדף ואחד בסוף הדף (3) ואחד באמצע. ובא אחד (4) והתיר. ובא מעשה לפני ר' (5) ואמר (6): והביא ראייה ממה ששינינו בפרק (7) מגלה נקראת דאמ' (8) מגלה נקראת [=ספר ונקראת אגרת] (9). נקראת ספר, שאם תפרה בחומי-פשתן פסולה (10); ונקראת אגרת, שאם תפרה (11) בחומי-

ריש ע' 51 [=וליתא נכ"י סמ: שם]; ונשלה"ש סי' ע'. ותשובה זו איננה לרש"י כ"א נכתבה אחרי שנת 1084 מר' יצחק נר יחיאל לר' מאיר נר' יוסף: **שמ"ו**: א"ה כ"י סמ: 933 [=כ"י מ: 77 מ']; מח"ו לז 91 [=וליתא נכ"י סמ: 303] נסס: תשובות הגאונים; פרדס סי' רפ"ד [=פענ: ריש 74] =מע"ג 61; שנה"ל סי' ל"א. ועפ"י ג' עדים יקום לזר שהוא לר' שזן:

(8) =מנוחתו כבוד. (7) מח"ו: בעת דליקה אחת =ה"ה השריפה הגדולה במגנצא משנת 1084 [ראה ס' גערמאניא יוראיקא ח"ב צד 176]. (8) =מגנצא. (9) מח"ו: שהיכין לעצמו: וזה מעיר ג"כ שר"י בר"י היה מן הנשארים במגנצא, שלא עזבו את ביתם ומולדתם לחפש להם מקום מקלט בעיר שפירא [ראה עפשטיין מונטסשריפט 1897 ע' 27]. (10) והלכה זו מתאימה לשיטתו של ר"י בר"י, אמנם לא לשיטתו של רש"י [מח"ו 50]. (11) אמנם לא לשיטתו של רש"י [מח"ו 91, האורה 230]. (12) מח"ו: תפילת יוצר. (13) שם: ואומ' לומר שעל זה סמך הרב; והמוקף בין חצאי רבוע הוא הוספת מאיר בר' יוסף. (14) ה"ה =פרקי רר' אליעזר, הוצ' ווארשא תרל"ד, סוף פרק ח' סוף ע' 14; ועי' מהר"ם ב"ב ר"פ סי' תקכ"ט. ותיקנתי זה עפ"י מח"ו 51. (15) מח"ו: ועשה זה שעשה.

שמ"ו: (1) מעה"ג: מעשה היה. (2) מעה"ג: שלא הייתה תפורה אלא בשלשה חומי גידיו. (3) שם: ואחד באמצעיתו ואחד בסופו. (4) שם: ולא התיר ר' שלמה בר' שמשון לקרות בתוכה; ובמח"ו נפלה שגיאה ע"י המעתיק וחסרין המליון מן „ובא" הראשון ער „ובא" השני. (5) =ר' ששוו. (6) =לקרות בתוכו; מעה"ג: ובאו ושאלו לו ואסר. (7) מגילה י"ט ע"א; וראה שבע מסכתות קטנות הוצ' היגער צד 81 [=מס' סופרים היגער צד 375], ושול"ת הריב"ש החדשות סי' י"ו. (8) וליתא במח"ו שם; וכוונתו למאמר רב חמא בר גוריא אמר רב במגילה שם. (9) ותיקנתי זה עפ"י הגמרא ומח"ו שם; אמנם בכ"י שלפנינו בטעות: מגלה נקראת ספר תורה. (10) הל' פסוקות סס"י קפ"ז: מפני שהתורה תפארת, צריך לתפורו בגידיו. (11) מח"ו: [=כשלשה] חומיגידיו כשרה.

גידין כשרה. מכלל דספר תורה, שלא²²) נקראת אגרת, צריך תפירה שלימה מגידין, וג'²³) חומי-גידין לא סגי²⁴):

סי' שמ"ז

הלל ביחיד¹) אמור לברך עליו לפניו ולאחריו²) בימים שאין גומרין בהן³) את ההלל. שהרי⁴) בצבור אינו אלא מנהגא בעלמא⁵), וציבור הוא דעבדו⁶) [=זכר ל]מנהג אבותיהם, אבל ביחידים⁷) אין זכר למנהג נוהג בהן. ואפילו עשרה שפרשו מן הציבור שמתפללין⁸) אחורי בית הכנסת לעצמן, הרי הן כיחידין שלא⁹) היו באסיפת הכניסה¹⁰). ואין להן תורת מנהג לעשות [=זכר]¹¹) אלא בשנים ושלשה הם¹²) לצורך כך. שלא נאמר¹³) זכר למנהג אלא בכנופיא של אותה העיר כשהן באגודה שלהן, ואפילו לקרותו בלא ברכה אינן צריכין¹⁴):

שמ"ז : האורה ח"ג סי' כ"ט ע' 200; לו"ה כ"י מ: סי' כ"ה [=כ"י סמ: 85 = פר: 26]; פרדס סס"י כ"ג [=פע: דף שמ"ט; וליתא שס ד"ו סי' רנ"ד]; סדור רש"י 160; ול"ה ח"ג ע' 580 נשס: מיהו ר"ש ז"ל כתב. למנס נמח"ו (כ"י סמ: 46 [=סי' רמ"א 206] חתם נלמנע: גור אריה. ולדעתי הוא לר' יהודה בר' יצחק] ולא לרש"י; והשווה רלני"ה ח"ג 564 לות"11, ושס ע' 647 לות"6, ומנזלי:

(12) =רלא. (13) =ובג'. (14) מח"ו: כתשובות הגאונים; ורש"ה הורוויץ שגה שם ברואה, ראמנס הכותרת „תשובות הגאונים" שייכה למטה לתשובה האחרת, הטובאה להלן.

שמ"ז : (1) ובנוגע לענין יחיד באמירת הלל ראה ריע"נ ח"ב ע' ר' ולהלן: מח"ו 358; אפטוביצר במאמרו „תשובות המיוחסות לרב האי", הרפסה מיוחדת, ע' 139, ושם 28 אות 3. (2) ראה ראבי"ה ח"ב 647 אות 6. (3) א"ח: מיהו ר"ש ז"ל כתב: רבמחזור ויטרי אומר שאין אומרים ההלל בבית האבל רכיון שאין גומרין אותו, אינו אלא מנהג. וכו' עשה מעשה על עצמו. (4) כ"ה ג"כ במח"ו כ"י סמ: אמנס בנרפס: שאף בציבור אינו כי אם מנהג בעלמא. (5) האורה: רעלמא. (6) =זכר למנהג אבותיהם; פרדס: וציבור אית להו למיעברו [=זכר] למנהג אבותיהם; מח"ו הנרפס: וציבור הוא רעברי זכר למנהג אבותם. (7) מח"ו כ"י סמ: אבל יחידים זכר למנהג אין נוהג בהם. (8) שם: כנוו שמתפללין לעצמן אחורי בהכ"נ. (9) שם: מאחר שלא היו. (10) שם: באסיפת הכניסה. (11) שם: לעשות לו זכר; ובנרפס: חסר שם. (12) שם: הם לכך; ובנרפס: הו לצורך כו. (13) כ"ה ג"כ שם; ובנרפס: שאין זכר למנהג. (14) שם: אין צריכין: גור אריה [וא"כ תשובה זו אולי היא לר' יהודה בר' יצחק].

ומעשה¹⁵) בא על ידו [=שהלך]¹⁶) להתפלל בבית אבל בראש חודש,
ורצו המנויין¹⁷) לקרות את ההלל. והורה רבי¹⁸) הלכה למעשה
דלא¹⁹) צריך. דעשרה שפרשו מן הציבור היו²⁰), ועשרה שפירשו מן
הציבור הרי הן כיחדיין:

סי' שמ"ח

כתב הר"ש¹) ז"ל בתשובה: מי שלא²) הדליק בלילה א' מכל הלילות,
שוב³) אינו מדליק. שכבר הוא דחוי עכ"ל:

סי' שמ"ט

אבל רבינו שלמה¹) הורה: פורים שחלו להיות במוצאי שבת, אומרינן
ויהי נועם. אבל חל ט' באב להיות במוצאי שבת, אין אומ'
ויהי נועם²):

סי' ש"ג

מי שמבקש לפרש בים קודם הפסח, ומבקש ללוש ולאפות מצה¹) קודם
הפסח, כדי שיאכל מצה בימי הפסח. כך ראינו: ודאי אם אינו
יכול להגיע לישוב בפרום הפסח ואין יכול לאפות בספינה מצה כהילכתה,

שמ"ח: א"ח ח"א ה' חנוכה סי' ו' קי"ח ע"א; שנה"ל סי' קפ"ה; ועפ"י
ארבעה עדים [מח"ו 201; סדור רש"י 151; מעה"ג 43; פרדס סי' קל"ט
(=פע: 77 רמ"ה)] יקום דצר שהול לר"י צר"י:

שמ"ט: מעה"ג 46. ואין לצרר אס הוא רש"י לו צן גילו ר"ש צר שמשון [=ששו"ן]:
ש"ג: מח"ו סי' כ"ח 262 נסס: תשר' רש"י; שנה"ל סי' רי"ג נסס: רצ כהן
דדוק גאון ז"ל; תניא רצתי סי' מ"ה נסס: ה"ר אצינדור כהן ז"ל:

15) פע: ומעשה בא לירו; א"ח: וכו עשה מעשה על עצמו. 16) האורה: להלך; ובנרפס:
שהלכו; ותיקנתי זה עפ"י כ"י סמ: 17) בנרפס: המניין לקרות הלל. 18) מח"ו כ"י סמ:
ובנרפס: והורה הלכה למעשה. 19) כ"ה ג"כ בכ"י סמ: ובנרפס: ראין צריכין. 20) חסר
שם: דעשרה שפירשו מן הצבור, הרי הם כיחידים.

שמ"ח: 1) ה"ה = רבינו שלמה בשם ר"י בר"י רבו [שבה"ל סי' קפ"ה]. 2) פרדס סי'
קצ"ט: מי ששבת ולא הרליק נרות של חנוכה באחר מהלילות ונזכר לו למחר וכו'. 3) מבוא
להאורה 164 בטעות: שום אינו מדליק.

שמ"ט: 1) ראה מבוא למעה"ג רפ כ"ב. 2) ובמע"ג שם נמצאת הוספה זו: תימה
יש לי, איד יכול לאומרו. מתי ישלים קריש, אם קודם ויהי נועם או לאחר ויהי נועם.
ש"ג: 1) והשווה טאו"ח סי' תנ"ח; ומח"ו 262 אות ח'.

כגון במים שלנו הלילה, ושלוש נשים עוסקות בבצק ושאר מה שהזהרו חכמים במצות מצה, ילוש ויאפה וישא עמו, כדי שלא יבטל מאכילת מצה: העתקתי מתשובות רבינו ש"י :

סי' שנ"א

(בתשובת ז') קדמונים ראיתי : מעשה היה שנפלה חיטה ז' לבור ואסרו ז' לשתות מימיו בפסח :

סי' שנ"ב

תשובת רש"י : [=על] גרגיר חיטה שנמצא בתרנגולת בפסח, והיא ז' צלוייה. לא חיישינן ז' להחמיץ ז'. דהכי אמרינן ז' בעופות הוי עיכול ז' בכדי שתפול לאור ותשרף. ואנן ז' קים לן דלא נפל במעיה לאחר שחיטה ז', ושפיר ילפינן ז' איסור מטומאה וליכא למיחש [=עלה] ז' למידי, וכן הלכה ז' :

שנ"א : ס' אסופת כ"י לונדון מ"ז ע"ז; מעה"ג סי' כ"ד 15 ; רוקח סי' רפ"ו; ראז"ה ח"ז 32 ; שנה"ל סי' רי"ז ; אר"ז ח"א סי' רס"ח ; הגהות מרדכי כ"י גולדשמיט פסקים פ"ז סי' תקס"ח :

שנ"ב : ס' הנייר כ"י סמ: 313 נשם: תשנת רש"י ; תשו' מהר"ם ז"ז סי' קע"ז ; מח"ו סי' מ"ז 270 [=וליתא נכ"י סמ: 507] נשם: ונתשנות הרז ר' יצחק זר' יהודה מלאתי ; תח"ו סי' ז' נשם: על מורה שהורה ; ועפ"י ג' עדים יקום דזר שהוא לר"י זר"י ; אמנס ר"י מילר [שם אות א'] מסופק, אם הוא לרש"י או לר"י זר"י :

שנ"א : 1) ור"א אפטוביצר (שם אות 6) העיר ע"ז בזה"ל : ולבי אומר לי כי מקור הדבר בתשובות רש"י. 2) מעה"ג: בבאר מצאו להם בפסח. 3) =רבותינו: שם: ואסרו רבותינו כל מי הבאר.

שנ"ב : 1) מח"ו: ועל גרגיר חיטה שנמצאת [=בפסח] בתרנגולת צלוייה. 2) [=לה] ; תחצ"ו: דלא חיישינן ליה לחימוץ. 3) =לפי שאינו מחמיץ בתור מעיה; ותיקנתי זה עפ"י מח"ו; ובתחצ"ו: לפי שאין מחמיץ בתור מעיה. 4) לרברי ר"ש במשנה אהלות פ"א ז': בעופות וברגים, כרי שתפול לאור ותשרף; תחצ"ו ומח"ו: דהכי אמרינן במסכת שבת [=קנה"ע"א] העופות [=בעופות] כדי שתפול לאור ותשרף. 5) המליון, הוי עיכול ליתא במק"א. 6) תחצ"ו: ואי קים לו. 7) מח"ו: בתור מעיה לאחר שנשחטה; ומסופק שם וגם בתחצ"ו: אלא קורם שחיטה על ידי אכילה, שרינו ליה. 8) האורה 190: שאין אנו יורעין, אם למירין איסור מטומאה או לא; וביבמות ק"ג ע"א: איסור מטומאה לא נמרינן [והשווה לשון הרמב"ם בתשובותיו (סי' צ"ט 95): לפי שענין הטומאה והטהרה זולת האסור והמתור]. 9) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו. 10) וזה ליתא במק"א.

סי' שנ"ג

כך כתוב בתשוב' (1): אין טומנין תבשיל מערב יום הכיפורים, כדי לאוכלו במוצאי יום הכיפורים. שאין טומנין אלא לכבוד שבת, אבל לכבוד החול לא:

סי' שנ"ד

נשאל (1) לרש"י: על תקיעת שופר של מוצאי י"ה (2) קודם (3) שיבידיל: והשיב: כי תקיעה חכמה (4) היא ואינה מלאכה. ולא גזרינן (5) שמא ילך אצל בקי, דאין צריך לתקוע אלא תקיעה אחת (6): ועוד (7) כי כבר נשאר (8) השופר מר"ה בבית הכנסת, ולא (9) אתי לאתויי בר"ה:

שנ"ג: ראזי"ה ח"צ ע' 187 אות 11; ראז"ן ע"ה א'; מח"ו 374; מרכי יומא סי' תשכ"ח; אמרכל כ"צ ז' נקיור נמרץ. והוא לשון סדור רצ עמרס גאון כ' א'. שנ"ד: ס' הנייר (כ"י סמ:): זאל 54 זסס: נאלל לרש"י; מח"ו 381 [=כ"י סמ: 123]; סדור רש"י 95; המנהיג סי' ס"ט [=מנהגים לר"א קלויזנר י"ג ע"ז] זסס: נאלל מלת גור אריה; ראזי"ה ח"צ 198 זסס: ושאלו קמי ר' יצחק זרני יהודה [=ר' יהודה זרני יצחק]; ועפ"י חמשה עדים יקום דבר שהוא לר' יהודה ז"ר יצחק. ולכל המקורות שניין אפטוזינר [זסס אות 8] צריך להוסיף: המנהיג, הנייר, וס' מנהגים קלויזנר:

שנ"ג: (1) =כתשוכות; ובראבי"ה מוסיף שם: וכלשון זקיני [=וכוונתו לראב"ן ע"ה ע"א] כך כתוב בתשוב'. ולרעת ר"א אפטוביצר (ראבי"ה שם אות 9, ושם אות 11) כוונתו =לספרים שנתחברו בבית מדרשו של רש"י (וראה מח"ו 374).

שנ"ד: (1) מח"ו: נשאל נשאל מאת גור אריה. (2) =יום הכפורים. (3) ראה שבת ק"ו ע"ב; ראבי"ה: מפני מה תוקעין קודם שמברילין, והלא אסור לו לארם לעשות מלאכה עד שיבריל; מח"ו: קודם שיתפללו שמונה עשרה ויאמרו הברלה בחונן הרעת. (4) שבת קי"ז ע"ב; ראבי"ה: ודאי מלאכה אסור, אבל תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה. [ולא אחמיר בה כולי האי כיון שעבר היום: וזה חסר במק"א]. (5) ר"ה כ"ט ע"ב; ראבי"ה: ואפילו בר"ה שח"ל בשבת אינה אסורה, אלא גזירה שמא יטלנו בירו לילך אצל בקי כרי ללמוד; מח"ו: ואינו אסור לתקוע בשבת, אלא משום רלא לית לטלטולי ברה"ר לילך אצל בקי ללמוד אצלו סדר תקיעות, והוצאה מרה"י לרה"ר מלאכה גמורה היא. (6) זכר ליובל בעלמא; ראבי"ה: והיכא דליכא אלא חרא, פשיטא בניהגיננו ליכא למיחש להא; מח"ו: אבל בתקיעה אחת [=במוצאי] יום הכיפורים ליכא למיחש להכי, משום רבחרא תקיעה לא צריך למיזל אבקי [=אצל בקי]. (7) טעם זה חסר בראבי"ה; מח"ו: ועוד שהרי כבר תקע [=תקעו] בר"ה אתמול, וזכור הוא בבקיאות התקיעות יפה. (8) מח"ו: והשופר מר"ה בבהכ"נ הוא עומר. (9) שם: ואינו צריך להביאו ממקום אחר לשם,

פי' שנ"ה

אני החתום נשאלתי : אם אומרי' זמן בנמילת לולב בשני ימים¹ טובים הראשונים של חג, הואיל ויום ראשון מן התורה, דכת' ולקחתם לכם ביום הראשון, ויום שני ספק². ודיניה דלולב כקידוש היום³, שכשם שאומרי' זמן על הכוס ביום שני של חג ממה נפשך⁴, הכי נמי אמרי' זמן בנמילתו של לולב ביום שני. או אין אומרי' אותו אלא ביום ראשון בלבד :

כך מקובלני⁵ ממורי הזקן רבינו יעקב בר' יקר וכך דעתי נומה : שאין אומ' זמן בנמילתו של לולב אלא ביום טוב ראשון⁶. לפי שלא מצינו עיקר ושורש לברכה זו לא⁷ בתלמוד ולא במשנה ולא בתוספתא : וכלל⁸ כלל אין חיוב⁹ ברכה זו אלא בשעת עשייתו של לולב בחול בשעה שאוגדו ומתקנו, ובסוכה נמי בשעה שעושה אותה. דת"ר העושה סוכה לעצמו מברך¹⁰ שהחיינו, נכנס לישב בה אומ' אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה. העושה¹¹ לולב לעצמו מברך שהחיינו, נמלו לצאת בו מברך¹² על נמילת לולב. ותו תניא¹³ גבי סוכה, היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר ביום טוב עצמו, כגון למימך בסתרי¹⁴ ולעמרה בקרמין ובסדינין המצויירין מברך מיד שהחיינו, דעיקר חיוב¹⁵ בשעת מעשה. ואם אין¹⁶ יכול לחדש בה דבר, מברך שתיים, בכניסתו אחת אסוכה ברישא ואחת אומן. אבל בלולב לא מצריך בשעת נמילה אלא אחת בנמילתו. אלמא דכלל¹⁷ ליכא ברכה [=ד]זמן¹⁸ אלא בשעת

שנ"ה : מח"ו [כ"י סמ: ריש ג' 134 = סי' ע"ז 434-435]; אמרכל כ"ג ע"ג נסס: וכן כתב רש"י; המנהיג הל' לולב סי' ע"א נסס: ר"ש הלרפתי; אור"ז ה"ג סי' ט"ז; ס' הסדרים סי' ע"ג, וסדור רש"י (ככ"י א' ונ') 146 חתם נסופו: שלמה נר' שמשון; ועפ"י קמסה עדים יקום דבר שהול' לר' שז"ן:

שנ"ה : (1) כ"י סמ: בשני ימים הראשונים. (2) שם: ספק [הוא]. ודינו כקידוש היום. (3) = נכוס [וכ"ה בסדור רש"י]. (4) והמלין "ממ"ג, ה"נ" ליתא בכ"י סמ: (5) ה"ה = ד' ששוו. (6) שם: אלא ביום ראשון בלבד. (7) שם בטעות: אלא. (8) שם: דכלל. (9) שם: חייב. (10) שם: אומר; ועי' סוכה מ"ו ע"א. (11) מכאן עד "שהחיינו" חסר בכ"י סמ: (12) שם: אומר ברור אקב"ו וכו'. (13) שם: תני; ס' רש"י: ותניתנא. (14) שם: ביסתיקי. (15) שם: עיקר היום במעשה. (16) שם: ואם יכול. (17) שם: 55 וכלל. (18) חסד שם. וראה תחצ"ו מ"ג; שלה"ש שס"ו; א"ח ה' לולב.

עשייה דהיינו בחול. אבל הראשונים שנהגו⁽¹⁹⁾ לברך שתיים⁽²⁰⁾ בנטילתו, הואיל ואין כל אדם עושה לולב לעצמו אלא סומכין על⁽²¹⁾ של ציבור, לכך מברך⁽²²⁾ כל אדם שתיים בנטילתו:

וגם זו⁽²³⁾ פליאה בעיני על מה סמכו. והואיל שכן חיוב⁽²⁴⁾ ברכה זו אינה אלא בשעת עשייתה בחול, כיון שבירך זמן פעם אחת, מה⁽²⁵⁾ לי תו לברך ביום שני, בין שיהא יום ראשון ודאי יום טוב או ודאי⁽²⁶⁾ חול. מה בכך. כיון שבירך פעם אחת זמן, אמאי חוזרין ומברכין⁽²⁷⁾ ביום שני, הלא אין עיקר חיובה אלא בחול. וגבי נר חנוכה נמי אין אומ' זמן אלא ביום ראשון ותכי⁽²⁸⁾ נמי הכא. ולא⁽²⁹⁾ דמי הא לקידוש היום. דזמן דכוס תלוי בקידוש יום טוב, וכיון דשתי קדושות הן מספיקא מקדשינן ואמרינן נמי זמן. אבל ברכה זו אינה תלוייה אלא בעשייתה ואפילו בחול. ואפילו בסוכה נמי אין אומ' זמן להדיא בישיבתה⁽³⁰⁾, אלא סומכין על אותו זמן שאומרי' על הכוס. דאמ' רב אשי⁽³¹⁾ חזינא ליה לרב כהנא דמסדר ליה אכסא דקידושא, דמקדש ומברך זמן. ואי חיובא הוא, לומר זמן בישיבת סוכה, ונטילת לולב, ליתנייה בהדיא דאמרינן זמן עלי[י]תו⁽³²⁾. כדאמרי' גבי⁽³³⁾ נר חנוכה ומקרא מגילה דהוי כהנך מדאורייתא⁽³⁴⁾: ועוד⁽³⁵⁾ מצאתי בהלכות גדולות⁽³⁶⁾ דלא צריך לומר זמן בסוכה ולולב⁽³⁷⁾, דסגי בדכסא. ובהלכות לולב דקמפרש⁽³⁸⁾ רב יהודאי⁽³⁹⁾ גאון תני הכי: ת"ר העושה לולב⁽⁴⁰⁾ לעצמו אומ' ברוך שהחיינו וקיימנו כו'. נטלו לצאת בו מברך אקב"ו על נטילת לולב ומוליך ומביא ומעלה ומוריד, אבל זמן לא מצריך כלל. ולפיכך כיון שבירך זמן ביום ראשון סגי בהכי, ותו לא מידי:

שלמה בר יצחק⁽⁴¹⁾:

(19) שם: נהגו. (20) והמלין „שתיים בנטילתו“ חסרין שם. (21) שם: אשל-ציבור. (22) שם: שמברך. (23) שם: זאת. (24) שם: וכיון דחיוב. (25) שם: למחילו; ס' רש"י: למה לנו ליתן לברך. (26) שם: בין יהא חול. (27) מכאן ועד „בחול“ ליתא בכ"י שם. (28) שם: הכי-נמי. (29) שם: חנוכה דמי האי לקידוש היום וכו'. (30) שם: בישיבה. (31) סוכה מ"ו ע"א. (32) שם: עליהם. (33) שם: גבי חנוכה ובמקרא מגילה. (34) צ"ל: = [דהו מדרבנן, כל שכן בהנר דמדאורייתא]. ותיקנתי זה עפ"י כ"י סמ: וס' רש"י. והתימא על רש"ה שלא הרגיש כלום בזה. (35) שם: ותו מצאתי כתוב. (36) ה"ג ד"ו ל"ו ע"א. (37) שם: ובולב. (38) שם: דהא מפרש מר יהודאי. (39) ה' דאו 30; ריצ"ג בהוספות; והל' קצובות דרי"ג, הוצ' מרגליות 24. (40) שם: העושה [סוכה] לעצמו... נכנס לישב בה... העושה לולב לעצמו... נטלו לצאת בו... (41) שם: שלמה בר' שמשון [וכצ"ל לנכון].

סי' שנ"ו

ובשם רבינו שלמה זצ"ל מצאתי: אם יש בועא¹ בשיפולי ריאה ואין חוט הריאה מקיף אותה מביב טרפת. וכגון שאינה נשפכת כולה לצד אחד מן הריאה אם תנקבנה. אבל אם נשפכת כולה לצד אחד כשניקבה, חדא בועא היא והריאה מקפת אותה. דמה לי חדא בועא בשיפולי הריאה ומה לי בתוך הריאה, כל היכא דאיכא חדא בועא כשרה. דבגמרא² לא משני בחדא בועא בין באמצע הריאה ובין בשיפולי הריאה:

סי' שנ"ז

(האורה ח"ב 211)
וששאלתם על הכבד ועל הלב הנמצאין במילת של בצק שקורין פשטיידא, הכבד נידון בששים ככולו שהוא דם. והלב בששים כדם הנמצא בתוכו. ואם דבוקין הו' צריך שיהא בחתיכה שנדבק ששים בו, ואם לאו הכל אסור. דהא קמחא דידן חיוורתא הוא, דאמור רבנן עלה שסחזקת דם שבתוכה ואין האור שואבנו:

ועוד מצאתי בתשובתו אחרת¹: כבד שנמצא במולייתא, שקורין פשמידא², בששים. ולב הנמצא כמו כן משערין דם שנמצא בו בששים. ואם הם דבוקים בחתיכה, צריך להיות בחתיכה ששים, ואם לאו הכל אסור:

סי' שנ"ח

ומעשה בא לפני רבי¹: בכבד שאינו דבוק ואסר. ואע"ג שיהא שם ששים,

שנ"ו: שלה"ש סי' ח' 396; מעה"ג (ע' 91 אות ש"ג) נזס: ועוד אמר לן [המורה] [=והוא ר' יצחק בר' יהודה]; מרדכי חולין סי' תרי"ט:
שנ"ז: תשובה זו „האחרת“, המיוחסת לרש"י, הוצאה לראצי"ה סי' תש"י³ [=מנזל לראצי"ה ע' 300]; האורה ח"ב סי' ק' 211 נשינויים קליס. וליתא נלו"ה:
שנ"ח: שנה"ל ח"ב כ"י חק; דף ל"א [=הסגלה שנה א' חזרת י']; האורה 202; פרדס סי' רכ"ד; סדור רש"י ע' 285; תחלו"ו סי' ע"ג 43:

שנ"ו: (1) מעה"ג שם: ועוד אמר לו דאם יש בועא בשיפולי ריאה באונות או באופות ואין אוני ריאה, מקיף לה טריפה, דהוי כריאה שחסרה. (2) חולין מ"ו ע"א.
שנ"ז: (1) וכבר העיר הראב"ה שם לנכון בזה"ל: ומכל מקום התשובות סותרות זו את זו, שלעיל כתב שאם הוא דבוק זורקו אף על פי שאין ששים, ובתשובה אחרת הצריך ששים בחתיכה כנגדו. ור"א אפטוביצר מוסיף לבסוף: שמסתירה זו יוצא, שאחת התשובות אינה לרש"י, והיא „האחרת“. (2) האורה: פשטיידא.
שנ"ח: (1) רבי סתם, ואין לברר כאן אם הוא רש"י, או רבו ר' יצחק בר' יהודה; פרדס: וראיתי מעשה שבא לפני הרב [=ואולי הוא ר"י בר"י].

במינו²) לא בטיל. וכשנזכר אותה ששנינו³) הכבד אוסרת ואינה נאסרת, אמר לי ככל⁴) הדברים שפירשתי. וכי משערינן קדירה ואילפס גופה משערינן. וכן רבי נוהג :

סי' שנ"ט

(שבה"ט הקצר כ"י סמ: י"ח ע"א)

שאלו את ר': על נבינות הרבה שעשו ישראל בבית הנוים והניחום שם ר' או ה' ימים כרי שיתיבש³) כרי שלא יתקלקלו בהבאתם. והיו חותמים⁴) בחותם שכתוב ברפוס של עץ ושכחו שם אותו הרפוס בבית הנוי ויריאים, כי אולי יעשה הנוי אחר⁵) כן נבינות אחרות ויחתום אותם באותו הרפוס. וגם יש מה⁶) שאין חתים[תם] נכרת בהו, לפי שמושיבים הרפוס על הנבינה בעודה רכה בת יומה⁷) ואין נקלצות האותיות. ולפיכך רק רשומן נכר וגם מושב הרפוס נכר על הנבינה :

השיב ר': על הנבינות ששאלתם, התורה חסה על ממונם של ישראל ויש להתייר. כי טעם איסור נבינות נוים לר' יהושע בן לוי הוא משום נקור. ואפי' שהיא יבשה לא⁹) איפשר בלא צחצוחי חלב, שהארס¹¹) נשאר שם ולא יעכבנו מלייבש :

שאלו לר': על גבינות שנעשו¹) בבית הגוי והניחם שם²) ליבש והיו חתומים בדפוס-העץ, כמו שרגילים לעשות. ושכח שם היהודי הדפוס, וייראים שמא זייף והחליף הגבינות וחתם באותו חותם :

והשיב : מאחר שאיסור הגבינות, על דעת ר' שמעון וריב"ל⁸) שדבריהן עיקר, אינו אלא משום גלוי, ואין אנו נזהרי' היום משום גלוי, אם יש לו בהן טביעות עין ומכירם, נ"ל שמותרי', כי התורה חסה על ממונן של יש[ראל] : ועוד¹⁰) כי הגוי במה שאין לו ריוח, לא יטרח ויזייף ויירא :

שנ"ט : תר: כ"י לזמיר סי' ל"ג 513 ; שנה"ל הקצר כ"י סמ: סי' כ"ט; שנה"ל ה"ג כ"י חק: סי' ל"ג [=הסגלה שנה א' חזרת י"ח ע' 52]; מרדכי ע"ז סי' תתכ"ט; הגה"מ ה' תל"א פ"ג ה' י"ג; שערי דורא סי' פ"א; ושלטי הגבורים ע"ז פ"ג אות 3' נסס: השיב הריב"ז א. ועפ"י ארצעה עדים יקום דבר דתשונה זו אינה לרש"י, כ"א לר"י הזקן. ולשיטתו של רש"י צהלכה מוקי איסור גבינות אטעמא דחלב טמא ולא אטעמא דגילוי :

(2) האורה: ואע"פ שהוא בששים, ולפי שמין במינו לא בטיל. (3) תרומות פ"י: י"א: חולין ק"י ע"ב. (4) האורה: ככל מה שפירשתי.

שנ"ט : (1) קצשה"ט: שעשו ישראל בבית הנוים. (2) שם: ר' או ה' ימים. (3) =להתייבש. (4) =חתומים. (5) =[אחרי] כן. (6) מכאן ועד סוף השאלה ליתא במק"א. (7) =יומא. (8) וראה ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ח: תוס' ע"ז ל"ה ע"א ר"ה: חרא; ומרדכי שם סי' תתכ"ו. (9) =אי. (10) טעם שני ליתא בכה"י האחרים. ולדעת מהריב"ל ח"ב סי' מ' וגם פרק מטה אהרן ח"ב סי' י"ג: וראי לא טרח הנוי לזיופי ולא מרע נפשיה, כל זמן שאין לו ריוח בחלופו ההוא. (11) בכ"י שלפנינו: הארס בסגול תחת הא'.

פי' ש"ם

[=וששאלת] (1) חררות שממלאין בשר (2), ויש שממלאין גבינה, אם אפשר לכתחלה לאפות (3) אותם בתנור אחת (4) ומרוחקות זו מזו. ועוד הפת שנאפית עם חררה של בשר, אם היא נאכלת לכתחלה [=כחלב; וכן הפת שנאפית עם חררה של גבינה, אם היא נאכלת] (5) עם הבשר. ועוד חררה של גוים שנתמלאת (6) בשר נבלה או גבינות-הגוים (7), ונתנוה אצל הפת (8) של יהודים בתנור, אם אותה הפת כשרה (9) לישראל לכתחלה:

ואמרתי (10): מה שאתה שואל לכתחלה, לא דיעבד. לפי שיש מנהגם (11) של שאר בני-אדם, כיון שמתירים להם שום דבר של (12) דוחק, סבורין (13) הם שהותר מעיקרו. שהרי לענין כבד ובשר בשפוד אחד מצאתי שהורה הגאון (14) לכתחלה לא, ודיעבד (15) שפיר דמי. ואעפ"כ יש זוללין ומזלזלין ושופדין כבדי-תרנגולין עם קרקבניהם (16), ועושיין צלי-קדר פריטורי (17) לכתחלה, [=ואומרים שוכחין אנחנו] (18). והמחמיר, אפילו דיעבד אינו טועמו, שכך אמרתי: סבור אני שהותר זאת להם דיעבד, ולכך נהגו בה אפילו לכתחלה. [=לפיכך כל דבר שגזרו חכמים

ש"ם: שנה"ל ח"צ כ"י חק: סס"י ל"ו [=הסגלה שנה א' ע' 59-60]; ונשינויים עזומים נפרדס ד"ו סי' רמ"א, ושס סי' רמ"ט [=פע: דף קנ"ח"ק"ס]; ונהאורה ח"א סס"י ק"י סוף ע' 139 [=ס' המכריע סי' ל"ה =פרדס סי' רמ"ט] נקצור יומן ונליקויים למכזיר נזס: פסק זה מספר העתים. ולדעתי תומר ההיסטורי והתרבותי השקוע נתוכו [=לדוגמא נסיעתו לרוסייה ועוד], שיטתו נהלכה, וגם סגנונו מעידין לנו שהוא לר' יצחק נר' אשר הלוי הראשון [1050-1130]. אמנם לדעת חכמים אחרונים [ראה מצואי] קרוז לודאי הוא, דתשונה זו הועתקה מכתב רש"י בעלמו לר' שמעיה תלמידו. ונלי ספק טעו טעות מזורה, ואין לדנריהם שום יסוד:

ש"ם: (1) פע: שאלו לפני רבי. (2) שם: על מלייתות בשר. (3) שם: אם אפשר לאפותו לכתחילה. (4) שם: בתנור עם מלייתות גבינה. (5) ותיסנתי זה עפ"י הפרדס שם. (6) שם: וכן אם חררה מליאה של בשר של נכרי. (7) שם: או גבינה של נוי. (8) שם: ונתנה בתנור בתוך הפת של ישראל. (9) שם: מהו לאכול הפת ישראל לכתחילה. (10) שם: והשיב; ואולי הלשון "ואמרתי" מעיר רתשובה שלפנינו הועתקה מכתב רבינו בעצמו. (11) שם: מנהגו של בני ארם, שכיון כו'. (12) שם: מתוך דוחק. (13) שם: סבורין הו. (14) ראה חולין קי"א ע"א וע"ב, ובח"ג הל' רס קל"ג ע"ד, הרי"ף חולין פ"ו סי' תתכ"ג, האשכול ח"ב, הוצ' מק"ג, קפ"ג ע"ב 123. (15) שם: ודיעבד אין; וראה האשכול שם. (16) שם: עם קורקבניו. (17) וזה ליתא שם. (18) תיסקנתי זה עפ"י פע: שם [=ומסילין ברברי תורה וברברי סופרים]; ומן "והמחמיר" ער "לפיכך" חסר בפרדס שם.

ואמרו¹⁹) לכתחלה לא, אבל בדיעבד שרי, איני מורה להם כלל, כדי שלא יחטאו²⁰) בערמה ובמרמה]: [=ועל המלייתות ופתות ששאלת, יש לגדור ולאסור, שהרי יכול הדבר²¹) לבוא לידי אסור, שיזוב הבשר או הגבינה מלמטה, על-ידי שהיא נבקעת וילך אצל שאר הפת. הלכך] בין מלמעלה בין מלמטה, [=בין אם התנור אינו מדרון אלא כלו שות, אוסר אני דבר זה אפילו דיעבד. אבל] נוהגין כאן²²) כשהיא מכוסה המלייתא אופין אותה²³) בתנור עם הלחם, ובלבד שמרחיקין זה מזה. וכשאינה מכוסה אופין אותה לבדה קודם הלחם, ואח"כ מעיינין²⁴) שלא יצא ממנה [=זיבות]²⁵) על קרקעית התנור, ואופין הלחם²⁶) לאחר שהוציאוהו. וכן עושין בביתו²⁷) של ר' יצחק בר' יהודה ז"ל. וכן אמר הרב ר' מנחם הלוי נ"ע²⁸) משום רבינו יהודה כהן הזקן²⁹), ומשום ר' דוד הלוי נ"ע, שאותה³⁰) שאינה מכוסה בדיעבד היו מתירין אותה, אבל לא לכתחלה. אבל של גוי³¹) לאפות עם ישראל, מעולם לא שמענו ולא ראינו, [=עון פלילי הוא]³²), ותימה³³) ולעג וקלם הוא בפני³⁴) השומעין, ובושת וכלימה [=לעוברי עבירה זאת]³⁵) ולא די³⁶) לנו עון פעור, אלא בישולי קדרות של נבלות וטרפות של שפחות [=ועבדים ששופתים קדרותיהם]³⁷) על כירה אחת בלא שימור תדיר, שהרי למאה ולא לפ

19) שם: ואמרו משום איסור תורה, ואמרו בה לכתחלה לא; ובני אדם יכולים לעשותם לכתחילה ולפטור את עצמן מב"ד ולומר שוכחין [=אנחנו], שוגגין היינו. 20) שם: כדי שלא יחטאו בה לכלום ערמה ומרמה. אבל אם יבוא ויארע המעשה לפני, כפי השעה שאראה כר, אורה בה או איסור או היתר. 21) תיקנתי עפ"י הפרדס שם; פע: יכול לבא הרב. 22) שם: ומה שעושין כאן במלייתות שלנו של גבינות או של בשר, קשה לי, שיש להם מנהג. 23) ובפרדס מסורס כאן הסדר; פע: אם היא מכוסה מלמעלה המלייתא, אופין אותה לבדה קודם הלחמים. 24) שם: ואח"כ רואין. 25) תיקנתי זה עפ"י פע: 26) שם: ואופין הלחמים לאחר שהוציאוהו. 27) שם: והגאונים שלפנינו רבינו יצחק בר' יהודה [בלי ברכת המתים =ז"ל]. 28) שם: ורבינו הרב מנחם [בלי "הלוי" וגם בלי ברכת המתים: נ"ע =נחו ערו]; ואולי הוא =הנוכח ע"י זאלפעלך בספרו הגרמני "מרטירלוגיום" צד 378. 29) ואולי הוא =ר' יהודה בר' מאיר הכהן ממנצא, תלמידו של ר"ג מאח"ג; אמנם לדעתו של הרב חסידה שם, הוא ר' ליאונטינו, רבו של רגמ"ה [ראה ר"א עפשטיין מונטשריפט חלק מ"א 469; ומבואי]. 30) שם: היו מורין על אותה שאינה מכוסה וכו'. 31) שם: אבל של גוי הרחק מן הכיעור ומן הרומה לו. אפילו לעמי הארץ אם תשאף ישיבון מילין, וגם הנשים באות מאירות אותה, רויל קרי בר רב הוא יורוד איסור אפילו לדיעבד. והיבנתי על כו'. 32) תיקנתי זה עפ"י פע: 33) שם: ותימה לעג וקלם ובשת וכלימה. 34) שם: לכל השומעים. 35) שם: כל שכן לעוברי עבירה זאת. 36) שם: ולא ריי עון פעור בישולי קדירה. 37) וכ"ה שם.

פעמים נמצאו [מגועלות בכפות ו] במכסאות של קדרות לכד מה⁽⁴⁹⁾ שלא ראום, והגעילו [=וטימאו עצמן]⁽⁵⁰⁾ במרק פיגולי-כליהם. אף כי⁽⁴⁰⁾ להכנים צלמי-נכריות⁽⁴¹⁾ לכתחלה בתנור להתפטם לחמם בריח תועבה⁽⁴²⁾ המטמטם את הלב, אולם עונם ישאו⁽⁴³⁾, ואשמתם לכר מינן, ומכל⁽⁴⁴⁾ יודעי דת ודין ח"ו מי הוא המיקל לגיעול כזה⁽⁴⁵⁾: ורבותינו אמרו בירושלמי⁽⁴⁶⁾ ברוך המקום שרחקנו מהם, אחד משום מיאום, ואחד⁽⁴⁷⁾ משום סחור סחור לכרמא לא תקרב. ומי שהתיר, אפילו לעצמו לא התיר:

והבנתי על כל⁽⁴⁸⁾ מה שאמרו חכמים כאן⁽⁴⁹⁾, אותה שאינה מכוסה אופן לבדה, הא בפרק⁽⁵⁰⁾ כיצד צולין אמרו חכמים אמר רב בשר שחוטת שמן שצלאו כו'. וסוגיין שסידור⁽⁵¹⁾ בתלכות גדולות⁽⁵²⁾ דמוקים הלכתא כלוי⁽⁵³⁾. ודווקא דיעבד אבל לכתחלה לא, שאסור לצלות עם היתר בתנור אחד לכתחלה. ואכתי לא פליגי רב ולוי אלא בעובדא דאיבשול, דהיינו דיעבד, אבל לכתחלה לא⁽⁵⁴⁾ [=לדברי הכל. ועל כן] אמרו רבותינו ז"ל⁽⁵⁵⁾ כיון שאינה מכוסה, דיעבד אין, לכתחלה לא. כלומר הואיל ומגולה היא, נפק⁽⁵⁶⁾ לריחא מינה ומפטם ללחם, אעפ"י שהם מרוחקין זה מזה. [ומה] שמתירין מכוסה⁽⁵⁷⁾, כלומר משום דלא נפיק מינה ריחא כל כך⁽⁵⁸⁾, דדייקי בפת חמה וחכית פתוחה כ"ע אסור וכו'. כמו כן האי מלייתא מגולה, דנפיק ריחא מינה, וכן עם צלי, וכן מן בהדי בישרא, כלומר מגולין הם. ועיין בפרק⁽⁵⁹⁾ כיצד צולין: ושמעתי

(38) שם: חוץ ממה שאינו נראה. (39) תיקנתי זה עפ"י פע: (40) שם: אף כי שאלת מעשה תעתועים, אם יוכל לפטם כו'. (41) וכן היו נוהגים לעשות צורות של שתי וערב על כליהם. (42) שם: לפטם לחמו בריח תועיבה של נבילה ושל חזיר בתוך התנור עם לחם ישראל ללכלכו מזבחי מתים. (43) שם: כל עושי כן עונם ישאו לבר מינו. (44) שם: ומכל ישראל ומכל יודעי דו"ד ח"ו מהיות בישראל ומעשות ככה. (45) שם: להקל בגיעול זה אפילו בדיעבד. (46) ירושלמי ע"ז שם, סוף ה"ד: ברוד שרחקנו מהם ותו לא; פע: מכאן עד „סחור" חסר שם. (47) שם: אפילו בדיעבד סחור סחור לכרמא לא תקרב [וראה ע"ז נ"ח ע"ב, ושם נ"ט ע"א; שבת י"ג סוף ע"א]. (48) שם: והיבנתי על מה אמרו כו'. (49) שם: [כו, על] אותה. (50) פסחים ע"ז ע"ב; פע: ומה שאמרו רבותינו ז"ל בפ' כ"צ. (51) שם: וכעין שהוא סדור בהלכות דם. (52) ה"ג [ד"ו] ה' דם קל"ג ע"ג. (53) שם: ואע"ג דקא פסיק הילכתא [קרי: כלוי], צלוי, דווקא דיעבד כו'. (54) שם: אבל לכתחלה אסור לדברי הכל. ועל כן כו'; ובכ"י אק: דעד כאן לא [=ועל כן]. (55) פע: רבותינו ז"ל כאן, אם אינה מכוסה בדיעבד אין כו'. (56) שם: כלומר, ומגולה הוא דנפיק ריחא מינה ומפטם ללחמים. (57) שם: המכוסה, משום דלא נפיק. (58) ומכאן ועד „ושמעתי" חסר שם. (59) פסחים ע"ז ע"ב.

כבר שהראשונים⁶⁰) היו משימין אותה שהיא מכוסה בפיהתנור, ולא מכפנים לתנור, לומר שלא יעלה הבל⁶¹) ריח כל כך מכפנים⁶²) ללחם, לפי שבמקום⁶³) פתח-התנור מונחת. ורואה אני את דברי אלו, יותר ממתירין להכנים מכפנים. אבל הכל מודים⁶⁴) מלייתות-נבלה וטרפה שאסור להכנים לכתחלה, אעפ"י [=שהן מכוסות וכ"ש מגולות], שזה אסור וזה אסור:

ואשר עם [=לכבי למען]⁶⁵) שמו ברוך הוא לא אכחד ממך, יקירי. זכור אני, שכבר בימי ר' יקותיאל זצ"ל⁶⁶), פעם אחת אסר כל מה שבתנור עם מולייתות של גוים מכוסות של נבילות וטריפות, כל שכן שאסור להכנים לכתחלה, אעפ"י [=שהן מכוסות וכ"ש מגולות] שזה אסור וזה אסור. ואעפ"י ששימשת את המאור הגדול⁶⁷), אף על פי כן, זה זכור אני יפה, וברור לי: ואני כבר הזכרתיך זה, כשבאתי מרוסייה⁶⁸) לשם, וכן נכון בלבי ועיני. והילכתא כרב⁶⁹) באיסוריה ולא מטעמיה⁷⁰), ורב ולוי פליגי בריחא, אי⁷¹) הוי מילתא, אי לא. וקא פריך פרק⁷²) כיצד צולין, אין צולין שני פסחים כאחד, וקא מתרצי בירב, אדעתא⁷³) דרב הכי קאמר, אין צולין שני פסחים כאחד⁷⁴) מפני תערובת-טעמא, ולעולם

60) שם: ואני שמעתי, שהיו הראשונים משימין אותה; האורה: ויראי חטא משוחין [קרי: משימין] אותה בפי התנור כו'. 61) שם: הכל [קרי: הבל] הרוח [קרי: הריח] כל כך; האורה: שלא יהא כל כך הריח ללחמים. 62) שם: לפנים מן התנור. 63) שם: ועל הלחמים אם היא מונחת בפתחו של תנור, ומשום דסבירא להו ריחא מילתא היא כרב, ולא כרפסיק בהלכות גדולות; ומכאן ועד "וכן נכון בלבי" חסר שם. 64) האורה: אבל הכל מודים, שכל מה שנאפה בתנור עם המולייתות, אפילו מכוסות של נבילות וטריפות, וראי הכל אסור, דריחא מילתא הוא. 65) יהושע י"ד: ז'; איוב כ"ז: י"א. 66) זמן פטירתו הוא קרוב לשנת תשפ"ח [=1028]. בן דורו של רנמ"ה ור' אליעזר הנדול; והוא ר' יקותיאל הנזכר בפרדס ובטענה"נ ע' 77, ושם 51 (והשווה מכתב חרשי 1907 ע' 110 סי' 136, וס' ראבי"ה ח"ב 546, ומבוא שם 381; וראה מבואי). 67) אולי הוא =רבו השני של רש"י, ר"י בר"י, הנקרא ע"י רש"י בשם: המאור הנדול, רבינו הגדול, [ראה מונטסשריפט 1907 ע' 108 סי' 92]; אמנם לא ר"נ מה"נ [כמו שמעה הרב חסידה שם אות 16]. 68) ראה מבואי; ואולי הוא =ארץ ביה"ם [מבוא למעה"נ צד 18; מבוא לראבי"ה ריש ע' 262]. 69) שם: וכן נכון בלבי ובעיניו שהלכה כרב באיסורי; אמנם בפירש"י לפסחים ע"ו סע"ב ד"ה: א"ל רב: הילכתא כותיה דלוי, דהא איפלגו בה אבוי ורבא... וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי... ואבוי ורבא הילכתא כרבא. וכ"ה בתשובות הגאונים [=תשו' רה"ג]. 70) שם: ואסברה לך דרב ולוי. 71) שם: מילתא היא או לא. 72) פסחים שם: פעם מיתביה אין צליון [=צליון] שני פסחים כולם [=וכו'] נימא תהוי תיובתא דרב. 73) שם: אתקפתא דרב, והכי קאמר. 74) שם: כאחת.

ריחא לאו⁷⁵) מילתא היא. ומוקי מילתא דלוי [=כתנאי], ורב לדברי הכל בפת חמה וחבית פתוחה, דהוי ריחא מילתא, ולהכי אסור לדברי הכל. כל התנאים⁷⁶) האלו אשכחו, ולא היה רב יחידי, דהא דאמרינן⁷⁷) רב ולוי הלכה כלוי, בדליכא אחריני דאמרי כרב, אבל הכא, דאשכחן דרב מוקי למימריה כתנאי, כולהו [=הלכה כרב]. ועוד הא תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא פת שאפאה עם צלי בתנור אסור⁷⁸) למיכלה עם כותחא, אעפ"י⁷⁹) שבכותח נתערב בו [=רק] נסיובי דחלבא ואינו ממש חלב וגבינה. ועוד ההוא דג וכו'⁸⁰): הכנתי מזה⁸¹) שאסור [=לאפות] את הפת עם מלייתא של בשר או של גבינה, בין⁸²) מכוסה בין מגולה, דהא מיפטמא⁸³) מריחא דמולייתא, וכיסוייה אינו חוצץ ולא מעכב ריחא כלל, ושומנא⁸⁴) מפעפע אלעיל על הקרום. [ועוד] שפותחין אותו בכמה מקומות כדי שלא יתנפח הקרום⁸⁵) מלמעלה, וקרום שעל⁸⁶) מלייתא אינו קרום, דהא נפיק מיניה ריחא⁸⁷). ומלייתא ומלאתא בלב חכם נטהרין...⁸⁸):

ואני השואל⁸⁹) מוסיף על דברי אחי⁹⁰), שאפילו לדברי האומר ריחא לאו מלתא היא, איכא למימר⁹¹), הני מילי בתנור שפתחו מלמעלה דלא מעכב⁹²) ריחא כולי-האי, דנפק⁹³) לבר דרך פתחו, ואיכא למימר דלא אישתהי לגוי ריחא-דאיסור⁹⁴). אבל בתנור דידן דפיו מן הצד⁹⁵) ודאי

75 צ"ל: = ולעולם ריחא מילתא היא [וכצ"ל לנכוו]; וכו"ה בפע: שם. 76 שם: הא אשכחו ולא הוי רב יחידי בכולהו תנאי. 77 פסחים שם; פע: ומכאן ועד. ועוד הא תני חסר שם. 78 אסור לאוכלה ככותחא [פע: שם]. 79 שם: אע"נ דכותחא לאו ממש חלב וגבינה, אלא תערובת נסיובי דחלבא. 80 שם: ועוד ההוא כוניתא [קרי: ביניתא] וכולם [קרי: וכו'] (ראה פסחים שם); ומוסיף שם: ועוד מר בר רב אשי אפילו וכו', מכלל שהוא מורה שאסור לעלות ולאוכלה עם כותח. 81 מכאן ועד סופו נמצא בהאורה סוף ע' 139. 82 שם: בין מגולה בין מכוסה; פע: בתנור בין מכוסה בין מגולה. 83 פע: משום ראיפטם הפת מריחא דבישרא. הא חזינן דלא מערב ריחא כלל, שהרי יוצא השומן ומכעבע למעלה על הקרום; האורה: דההוא פיטמא שעל כסוי המולייתא הא חזינן דלא מעכבא ריחא כלל. 84 האורה: למפעפע(א) שומנא למעלה מן הקרום. 85 שם: קרום של מעלה. 86 שם: של המולייתא לאו כלום. 87 שם: דקא נפיק ריחא, וריחא מילתא הוא. וכאן הוא סוף התשובה. [=וכ"ה בפרדס שם]. 88 חרוזים אלו נתחברו כנראה ע"י מעתיק התשובות. 89 הוספה זו ליתא בפרדס, כ"א בהאורה 139 בשם: ואף לדברי האומר. 90 =קרובו וריעו; ראה מבואי. 91 שם: והמלין, איכא למימר" חסרין שם; חני מילי תנור שלהם שפתחו למעלה. 92 שם: דלא מעכבא ביה ריחא. 93 שם: דנפיק דרך פתחו, ולא אישתהוי לגויה ריחא דאיסורא. 94 שם: ולא מפטמי אהררי. 95 שם: אבל תנור דידן שפתחו מן הצד.

קא מעכב ביה ריחא טובא. ומנא תימרא, דסתם תנור שדברו בו חכמים הוא שפתחו למעלה, דהא מיירי⁹⁶) בכל דוכתא שמדביקין בו את הפת בדופני התנור, ולא בקרקעיתו. ותו שכתוב גבי י"ט⁹⁷) עצים שנשרו מן הדקל לתוך⁹⁸) התנור, ואי לאו⁹⁹) דפתחו לעיל, היכי נפלו להתם, דאי מן הצד לעולם לא מקרי. ע"כ דבריו:

פי' שם"א

אין סומכין¹) על דבריו של גוי לא לאסור ולא להתיר. לאסור: מאותה ששינינו²) בשמועה אחרונה³) דיבמות⁴) גוי שהביא פרות וכו' לא אמר כלום לא נתכוון זה אלא להשכיח מקחו. ולא להתיר: כדרב⁵) דאמר בשר כיון שנתעלם מן העין אסור:

פי' שם"ב

(האורה ע' 152)

הורה רבינו שלמה בגרמיישא¹): מי²) ששכשך ידו בחומץ אף על גב דלא מנסכי חומץ לעבודה זרה אסור משום גזירת יין. מיהו, אף על פי שנראה לרבי יצחק הלוי מדיוקיה דרבי אסא⁶) במסכת רעבודה זרה פרק אין מעמידו, שאם נגע גוי

שם"א: האורה ח"ג סי' ע"ד 205; תחלו' סי' ע"ד; ח"ה כ"י מ: סי' ע' [=פר: 33]; מרדכי שנת סי' של"ח; רלני"ה ח"ג ע' 419 אות 15;
שם"ב: פירוש התפלה לר' אשר צר' יעקב הלוי כ"י קויפמן ח"א 231; האורה ח"א 152; פרדס סס"י רס"ח; ס' אמרכל דף ו' גסס: ר' שלמה [=צר' שמשון]:

96) שם: רבכל דוכתא אשכחו, דתני מדביקין פת בתנור. 97) שם: ותו אמדינו גבי יום טוב [ביצה ד' ע"ב]. 98) שם: בתנור ביום טוב. 99) שם: ולא משכחת לה, אלא בתנור שפתחו למעלה; והשאר חסר שם.

שם"א: 1) ובמרדכי שם: וטעם זה שמע ר"י ב"ר יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון. ולפ"ז צ"ל בהאורה ובאו"ה ובתחצ"ו: ד' יצחק ב"ר יהודה מצא בשערים הרב האי (פירש"י שבת צ"ב ע"א). 2) האורה בטעות: ששנים. 3) שם בטעות: אחרונה. 4) קכ"ב דע"א. 5) =מרדכי [או"ה]; חולין צ"ה ע"א וע"ב; ובראבי"ה מוסיף לבסוף: כר מצאתי.

שם"ב: 1) וכי היה דש"י מודה הוראה בוידמיישא; והיכן היה רבו ר"י סגן לוי? ולדעתי אולי כוונתו לר' שלמה בר' שמשון. וראה ר"א עפשטיין במ"ע החרשי שנת 1901 ע' 45 אות 2; ודי"נ אפשטיין בתרביץ שנה ר' ספר א' צד 158 הערה 109. 2) =גוי] במקום "מי". 3) האורה בטעות: מנסחי. 4) ובס' אמרכל הוא מוסיף שם: אבל טעם אחר לא אמר, אלא הבנתי סברתו, שאמרו משום יין נספד כאשר כתבתי למעלה. (ד"פ: כל דבר שאחרים נהגו בו איסור, אי אתה רשאי להתיר בפניהם).

יין. דלא מצינו לו היתר, אלא לאפוקי מאיסור הנאה. אבל בשתיה אסור^א :
 בחומץ שלנו מותר ותלמידיו מתירין ואחרים נהנו בו איסור. ואין אדם רשאי להתירו, ולא מצינו 7) אלא לאפוקי מאיסורי הנאה, אבל בשתייה אסור :

סי' שם"ג

ועל עסק יין נמך בא מעשה^א : שהיו ענבים בכלי ויין תחת הענבים, ובא גוי ורצה להעביר נצר אחד מעבר לכלי, ולא היתה ארוכה כ"כ ונגעה ראש הנצר^ב בענבים עד כי נענעו הענבים כמעט ביון. לא^א רצה רבינו לשתות הימנו :

ועוד בא מעשה : שהיו ישראל וגוי ממלטלין חבית אחת עד שנענעו^א היין שבתוך החבית ונענעוהו^ב בכח עד שעלה היין למעלה על ידיו של גוי ומפמפו לאחר כן טיפות מידיה בתוך החבית. ואסרו רבנן^א :

סי' שם"ד

ורבנו יצחק^א בר' שלמה השיב : בגדי המלתחה^ב של כומרין שלובשין בשעה שעובדין לע"ז, לא ראינו שנוהגים בהם שום איסור^א להלוות עליהן :

שם"ג : תתנ"ו סי' ע' 43 [=מנזל 77 כ"ד אות ז']; כ"י אסופות 266;
 אולר טון 1883 ע' 13 ; והוא לר"י זר"י :

שם"ד : שנה"ל ה"ג כ"י אוקספורד י"ג ע"ג [וליתא שנה"ל כ"י פירינני 88 ;
 =הסגלה שנה א' 88 = ליוניס לקונץ שמחוני זרלין תרפ"ט 75 116] :

5) פירס בטעות : אבל בשתייה מותר. 6) ולפנינו בע"ז. כ' ע"א : רב אשי. 7) קרי :
 =רלא מצינו לו [היתר] אלא וכו'.

שם"ג : 1) כ"י אסופות : מעשה היה בימי רבי ; וראה שיטתו של רש"י בתום ע"ז נ"ה ע"ב ד"ה : אמר ר"ה. 2) שם : נסר ; ועי' תוס' ע"ז נ"ז ע"א ד"ה : בהדי. 3) =10]א. וראה שם אות א', ושם אות ב'. 4) אסופות : שננעו. 5) תחצ"ו : ונענוהו. 6) צ"5 : =רבינו [=ר"י בר"י]. ותשובה זו אינה לרש"י [רלשיטתו, אם היה היין מקלח ע"י הגוי מותר בשתיה, שאין ררד ניסוד בכר (פירס סי' נ"ט ; ומבוא תחצ"ו כ"ד אות ז)].

שם"ד : 1) ולרעתו של י. פישוהף צ"5 =שלמה בר' יצחק ; אמנם לא יאמנו דבריו. ואולי צ"5 : בר' [משה], והובא בכ"י אוקספורד שם סי' י"א וגם בכ"י לונדון ס' אסופות 105, ותשובה זו היא מר' יצחק בר' משה לר' נתן המכירי, ששאל הרבה שאילות ממנו. 2) ראה ניטין נ"ט ע"א ; לענין מלבושי הכומרים ראה ספר חסידים, הוצ' וויסמינצקי, סי' ר"ב צד 75, נירעמו ערציהוננסוועזען, ח"א 160 ; צימלס, בייטרענע 73 ; ניאורנ לייעבע, דאס יורענטום אין דער דייטשען פערנאנגענהייט 29 ; מבוא לראבי"ה 450. 3) ובנוגע לענין המשכונות, שהכומרים היו רנילים למשכן אף את הכנדים והכלים שהיו משמשים בהם ליראתם, ראה הופמן, דער נעלדהאנרעל, ע' 98 ; וכל המקורות שציינו אפמוביצר שם 446 ; ואסף [בקובץ שמחוני 116].

סי' שס"ה

הנודר (בתורה, כגון שאמר פירות אלו עלי, כזו) לא אמר כלום. ואינו צריך שאלה לחכם אלא א"כ היה עם הארץ (, כדי שלא יזלזלו בנדרים. נדר במה שכתו' בה, הרי זה אסור, שהרי כתוב בה נדר ואיסור. נמלה בידו) ואסר בה, הרי זה כמי שנדר במה שכתוב בה :

סי' שס"ו

שאל הר"ר שלמה (את רבי' מאיר) : אם אמירה דאסמכתא (מועלת [על הגליון : בתקדש], דנהי דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, מ"מ טפי ממסירה להדיוט לא) [מהני, ומסירה להדיוט דאסמכתא לא מקני להדיוט]. כדאשכחן גבי עירבוני מחול פ' הזהב (דבעי קנין גבי גבוה) נמי לא מהני אמירה, ואפילו בקניין לא קניא (אסמכתא אלא בב"ד) חשוב ומטעם הפקר ב"ד הפקר ומכח ב"ד, אבל אין לו כח להקנות במסירה כ"ש באמירה לגבוה (דאסמכתא לא קניא :

והשיב רבי' מאיר : דאין הפירוש במסירה [על הגליון : גרידתא], אלא ה"פ אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמסירה המועלת להדיוט,

שס"ה : תר: כ"י לזמיר סי' ל"ו (על הגליון רשום קס"ה [=קס"ז]). ולא מלאמי חזר לזה נספרי דני רש"י; ולדעתי הוא לקוח מס' התרומה ולינו לרש"י:
שס"ו : תשובה זו, המיוחסת לרש"י [נמצא להאורה 165], הוצאה נמרדכי דרינוס כ"י סמ: ז"ק פ"ד ג"ג 103 [=ד' ריוואל שס סי' כ"ו נשינויים רנים]. והשווה תשו' מהר"ם ז"ל ד"ז סי' רי"ג, ד"ל סי' רי"ג, ד"פ סי' תל"ג:

שס"ה : 1) נודר לאו דוקא אלא נשבע. והשווה תוס' נדרים י"ד ע"ב ר"ה: הנודר. 2) =כזו; כלומר בזו התורה לא אמר כלום, רדעתיה אנוילין. 3) ובתשובת הרמב"ם לתלמידי רבי' אפרים [הוצ' פריימן, סי' ק"ז ולהלן סי' קל"ט] איתא בזה"ל: אבל אם היה הנודר עם הארץ, פותחין לו פתח ממקום אחר, כדי שלא יקלו בנדרים. 4) ועי' הרמב"ם ה' נדרים פ"א: ה' כ"ו, וס' האשכול ח"ב ע' 153.

שס"ו : 1) ה"ח =בן דודו של מהר"ם מדומטנבורק. 2) ה"ה =ד' מאיר ב"ד ברור. 3) ובנוגע לאסמכתא בהקדש דאה תשו' רמב"ן סי' קפ"ג, תשו' הרא"ש כלל י"ג סי' ב', ורשר"ם ח"ב סי' קפ"א. 4) תיקנתי זה עפ"י הני' בד' ריוואל; ובכ"י סמ: [הלשון מסורס ומנומנם]: לא הוי מסירה להדיוט, דאסמכתא לא מהני כדאשכחו. 5) ב"מ מ"ח ע"ב. 6) כ"י סמ: נבוהה. 7) ר' ריוואל: לא מהני אסמכתא; ובנוגע לעניין אם אסמכתא מועילה בקניין, עי' רמב"ם פי"א מה' מכירה, ותשו' הרא"ש כלל ע"ב סי' ח', ותשו' הרשב"א א' קמ"ט. 8) דאה פסקי ריקנטי סי' של"ו. 9) ר' ריוואל: בההיא הנאה דבעי למיתב דיפתא, יש פוסקים כרב יוסף ויש פוסקים כרבה [עי' ס"פ האומנין], דאסמכתא לא קני.

באיזה עניין שתמצא שתועיל מסירה להקנותו¹⁰), מהני נמי אמירה לגבות. וראייה מהכא דקאמ' מתני' ¹¹) אכן יד עניי ¹²). אנו, מתחייב באמירה ¹³) לצדקה, כדאמ' פ"ק דר"ה ¹⁴) בפ"ך זו צדקה. וי"ל דכמו שאין מקדישין דבר שלא בא לעולם, ה"נ אינו נותן לצדקה דבר שלא בא לעולם. וכ"ש אמר ניתביה לעניי ¹⁵) לא היה קונה הקדש. ונהי שאם היה אומר סלע זה ¹⁶) [=לכשיבא לידי] אתנהו לצדקה, דומה הוא שהוא מתחייב מטעם נדר. גם בהקדש אם היה אומר אתננו להקדש, אם היה אומר ¹⁷) כן, הוה מהני. אבל זה לא אמר כן, אלא ניתביה לעניי ולא נדר כלום עכ"ל:

פי' שם"ז

מצאתי לרש"י ¹) ז"ל בשם ר' שמשון ²) ב"ר אברהם ז"ל: גוי שלוח מעות מישראל ברכית על משכונני ³) של ישראל, אע"פ שהמלוה יודע שהגוי לוח לצורך ישראל חבירו, גובה ⁴) קרן ורכית. דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, ונמצא דאין לו דין ודברים על ⁵) ישראל חבירו, אלא עם הגוי ⁶). ואעפ"י שישראל פורע חובות ליד ישראל חבירו, לא אסרה תורה אלא רכית הבאה מלוה ⁷) למלוה, והגוי הוא הלוח ⁸) וישראל אחר לוח מן הגוי:

שם"ז: שנה"ל הקצר (כ"י סמ:); 333; תשו' מהר"ם ז"ל ד"פ סי' תשל"ז וחתום ס: שמשון ז"ר לזרהס; ושנה"ל ה"ז כ"י חק: סי' ע"ז [=הסגלה שנה ח' 82]. ועפ"י שלשה עדים יקום דבר שהול להשר משלחן:

(10) [=להריות]. (11) ב"מ שם. (12) ר' ריווא: וראייה מדאמרין הכא ניתביה לעניי, אכן ידי עניי אנו. והקשה רבי' שמשון משנ"ץ וז"ל: ואם בלא יד עניי אנו, מתחייב בצדקה באמירתו. (13) ובנוגע אסמכתא אי קניא בצדקה, ראה מהר"ם כ"י פארמא סי' רי"ג, ומהרש"ם יו"ד קמ"ד. (14) ו' ע"א. (15) ר' ריווא: כמו דבר שלא בא לעולם הוא זה החוב, ואם היה אומר נתבי להקדש, לא היה קונה הקדש. (16) כ"י סמ: ליתא שם: ותיקנתי זה עפ"י הגוי בר' ריווא. (17) ר' ריווא: ליתא שם.

שם"ז: (1) ט"ס הוא וצ"ל: מצאתי בשם ר' שמשון ב"ר אברהם ז"ל: וכ"ה בכתי' שבה"ל ח"ב. (2) והוא רשב"א בתוספות שלנו, הנקרא השר משאנץ. והשווה מכואי; גרוס ברבעון הצרפתי חלק ו', 185 והלאה; ור"א אפטוביצר במבוא לראבי"ה ע' 418. (3) משכונות (מהר"ם שם). (4) חסר שם. (5) [=עם]. ותיקנתי זה עפ"י מהר"ם. (6) נ' מלין הללו חסדיו בתשו' מהר"ם. (7) כ"י אק: מיר הלוח למלוה. (8) מהר"ם שם: והגוי הוא דלוח מישראל.

סי' שפ"ח

(ראבי"ה סי' תתקכ"ה)

ראיתי בתשובות: והיו חתומין על
התשובה ר' יוסי בר' יצחק ור' שלמה
בר' יצחק, ולא ירעתי אם הוא רש"י:
שבאו לרין האלמנה ובני בעלה,
ותפסה האלמנה מקצת מטלטלין
וספרים. והתשובה ארוכה והעתקתי
תורף הרברים שהשיבו. נראה בעינינו
שהכל חייבת להשיב ליתומים מיד.
ולאחר שתשיב, תתבע כתובתה מהם.
דנכסים בחזקת יתמי בכל מקום שהם:

מעשה אירע שתפסה אלמנה ממלטלין

וספרים בכתובתה, ופסקו רבינו

יוסף טוב עלם¹ ורבינו שלמה² ברבי

יצחק וכן בעל הלכות גדולות: דאם מכרה

ונתנה קודם שבועה, אתו יורשים ומפקי,

לא שנא מקרקעי ולא שנא [מ]מלטלי.

ואפי' תפשה מחיים לא מהניא, אלא אם

כן תבעוה מחיים ולא רצתה להשיב. כדמשמע [ב]פרק הכותב³ גביההיא איתתא דאפקידו⁴ גבה מלוגא דשטרי. אבל ייחד לה ממלטלין

ואיתנחו בעינייהו, גובה בלא שבועה:

סי' שפ"ט

ולחרב ר' שלמה¹ ז"ל מצאתי: על שכיב מרע² שהיו מקצת נכסיו

ביד אחרים ומקצת נכסיו בביתו אצל אשתו. וסמוך למיתתו

שפ"ח: מרדכי כתוצות פ"ט סי' רכ"ז; ראבי"ה סי' תתקכ"ה [=מנזל לראבי"ה

295]; תשו' מהר"ם ז"צ ד"פ סי' תקע"ח; אור החיים ע' 483 אות 1049; גרוס

גאלליא יולדיקא ע' 34. רח"ס ורש"ז העירו נטעות זזה"ל: וזוודאי הוא צתשזה

לרש"י. אונס תשו' זו אינה לרש"י כ"א לר' שלמה בר' יצחק מאורליינש מזמנו של ר"ת:

שפ"ט: שזה"ל ח"צ [כ"י חק:]; סס"י פ"ח [=הסגלה שנה ו' 183]:

שפ"ח: (1) מ"ם הוא, רר' יוסף טוב עלם שיטה אחרת לו בזה. וצ"ל =רבינו יוסף

[בר' יצחק]. ותיקנתי זה עפ"י מרדכי, ר' ריווא ומהר"ם ר"פ. ולדעת רח"ם באור החיים שם:

צ"ל =ר' יוסף [ב"ד שמואל] (?). (2) ולדעת רח"ם ור"א אפטוביצר, ר' שלמה היה נרול מר'

יוסף מאורליינש, בעל התוספות הירוע, וחתם לפניו (ספר הישר מק"ג סי' 57ו 65). וא"ב

יש להקדים ר' שלמה לר' יוסף. (3) כתובות פ"ה ע"א. (4) שם: רהווי מיפקרי גבה.

שפ"ט: (1) ואולי תשובה זו אינה לרבינו [וראיה לרברי תמצא בתשו' מהר"ם ר"פ ריש

סי' תתס"ב]. (2) ובנוגע לענין מתנת שכיב מרע אם מפקיע שעבוד הכתובה או לא, ראה

תשו' ר"ג מאה"ג [=תשו' מהר"ם ב"ב ד"פ סס"י תתס"א].

נתן^י) מקצת מתנת-בריא לאמו, וגם אמר^י) ליתן לה מה שהוציאה בחוליו. ולאחיו הקטנים היתומים נתן [=ספרים]^י) להתלמד בהן, ולכים של צדקה [=נתן]^י) חצי זקוק. והנה אשתו אלמנה תופסת בכתובתה^י) מה שבידה, ומה שביד אחרים תובעת^י). והודיענו תקון-אחרונים^י) בכתובה מה טיבה :

סי' ש"ע

א : [הכתובה קודמת^י) על כל שמר חוב^י) בפרעון. ולעולם כתובה אשתו^י) הראשונה קודמת לפרוע^י) מכתובת אשתו השנייה :

ב : [וכל תנאי שיש בו אונס לאו^י) כלום הוא. וכל העובר^י) על דברי תורה לאו כלום הוא, הואיל ויש אונס בדבר :

ש"ע : א"ח ח"צ [כ"י סמ:] 336 ; דינים מתשנ"ץ סי' קכ"ו נשס : שו"ת לרש"י ; שו"ת הרשב"א [ד"ק משנת רע"ו סי' י"א 43 = שס ח"ז ד"ו סי' תל"א] ; ונשס : תשו' רנט"ג נס' בנה"ה ח"צ סוף ע' 8 ; ונשס ה' קטנות לרנ יהודאי גלון [=הול' מרגליות ע' 121] נלו"ה כ"י סמ: 101 ע"א :

3) מהר"ם : ונתן מה שנתן במתנת בריא בקנין נמור. 4) שם : וזקוק ביד אשתו צוה לתת לאמו בשביל רפואתו. 5) והלכה זו מתאימה לשיטתו של רש"י בתשובותיו : דספרים נמי יכול ליתן בלא רשות אשתו, שהם כמטלטלים [ראה ספר השנתי של פפד"ם ח"ג סוף צד 14]. 6) וזה ליתא במהר"ם שם. 7) סה"י לר"ת סי' תק"ב, סדרכי כתובות סי' ר"ב, ותשו' מהר"ם ב"ב סי' רס"ה. 8) מהר"ם : והנה האלמנה תובעת כתובתה. 9) וגם זה ליתא במהר"ם שם [וראה תוס' כתובות ס"ז ע"א ר"ה : גמלים ; ומרדכי ב"ב סי' תק"מ, וסי' תר"ו].

ש"ע : 1) הלכה זו היא כנגוד לכתובות פ"ו ע"א ; וראה תשו' ר"א בן הרמב"ם [הוצ' מק"נ] סי' מ"ז והל' קצובות דריה"ג [הוצ' מרגליות] ע' 121. 2) הל' קצובות 121 : מכל חוב ושטר בפריעות ; רשב"א : על כל חוב ושטר בפרעון. 3) שם : אשה ראשונה. 4) שם : ליפרע מכתובת [קרי : =אשתו] השנייה [וראה הרי"ף כתובות ריש פ"י, א"ח ח"ב כ"י סמ: 65 =בנדפס ריש ע' 93]. 5) בנה"ה : לא כלום [קרי : הוא]. 6) ומכאן ועד סופו ליתא בנה"ה והל' קצובות שם. והשווה שו"ת הרשב"א ח"א סי' שי"א : אבל מי שעומד על תקוני מדינה (לפי מה שהוא צריך לעשות כפי השעה) אינו דן על הדינים הכתובים בתורה ממש ; [ושם, הוצ' ווינה, סי' תרל"ז פ"א ע"ב].

פי' שע"א

האשה¹ שנפרעת מכתובתה² צריכה³ לעולם כתב-פרעון מב"ד. שאם אין לו⁴ כתב-כ"ד⁵ [=היאך]⁶ האשה נתבעת⁷ ונפרעת. ואינה יכולה לא⁸ למכור ולא ליתן⁹ במתנה מפני היורשין¹⁰, שיש להם¹¹ לומר משל אבינו¹². אבל אם כתב-פרעון¹³ בידה מב"ד, יכולה לעשות כל מה שהיא רוצה¹⁴ בדבר שלה¹⁵, בין למכור, בין ליתן במתנה¹⁶ :

פי' שע"ב

[א : בעל-חוב¹ שבא לגבות ויש לו עידית במקום קרוב ובינונית במקום רחוק, גובה² עידית כאן ולא בינונית. במקום רחוק גובה עידית³ כאן ולא בינונית⁴ :

[ב : וכן האשה שבאה לגבות⁵ כתובתה, ויש לו⁶ בינונית כאן וזכורית במקום אחר⁷ :

שע"א : א"ח כ"י סמ: 337 גסס: רש"י ז"ל; והוצאה גסס: תשו' רנט"ג זס' גנה"ה ח"ג 18; וגסס הל' קלוזות לרז יהודאי גלון [=הול' מרגליות ע' 126]; גלו"ה כ"י סמ: סוף אל 101 סי' תת"י; וגס' גנה"ה ח"ג 29 :

שע"ב : א"ח ח"ג כ"י סמ: 336; דיניס מתשנ"ז סי' קכ"ה גסס: רש"י ז"ל; והוצאה גסס: תשו' רנט"ג זכ"י דע ראססי סי' 541 [=ס' גנה"ה ח"ג ע' 8]:

שע"א : 1) או"ה וגם בנה"ה: ולעולם האשה; וראה הל' קצובות דריה"ג ע' 126. 2) שם: כתובתה. 3) כ"י סמ: שצריכה; או"ה ובנה"ה: צריכה ב"ד [=מן ב"ד] כתב פרעון [=כתובתה]; וראה שם ח"א 29, ורמב"ם ה' אישות פט"ז: הכ"א. 4) =גה (וכ"ה שם בב' מקורות). 5) שם: כתב-פרעון: או"ה: שאם לא [=אין כתב] פרעון. 6) תיקנתי זה עפ"י הסברא. 7) שם: היאך נשבעה ונפרעה [וכ"ה שם בב' מקורות]. 8) שם: אינה יכולה למכור [והשווה עפשטיין בס' על "הכתובה" ריש צד 258 אות 18]. 9) שם: ולא ליתן שום מתנה; או"ה: ולא ליתן במתנה שום דבר. 10) שם בטעות: מפני האידוסיין [קרי: היורשין]; וכ"ה שם ח"א 29. 11) טענה: שם ח"ב: טענה משל אבינו הוא; ושם ח"א: טענה לומר דבר של אבינו הוא ומיתחזקין; או"ה: לומר דבר זה של אבינו הוא ויחזיק. 12) =הוא. 13) שם: ואם פירעון בידה מן ב"ד. 14) או"ה: עושה. 15) שם ח"ב בטעות: שלם [קרי: =שלה]; וכ"ה שם ח"א. 16) או"ה: אשה יכולה לגבות כתובתה ער ב"ד חדשים [בנה"ה: שנים], ולאחר כן [בנה"ה: לאחר כד] לא. ועי' בנה"ה ח"ב 18. **שע"ב :** 1) בנה"ה: ובעל חוב לגבות [קרי: הבא לגבות]. 2) =[מ]עידית (וכ"ה שם). והמלין מן "כאו" ער "וכו" חסרין שם. 3) =מעידית. 4) =[מ]בינונית [במקום אחר]. 5) בנה"ה: וכן אשה שבאת לגבות [צ"ל: כתובתה]. 6) וכ"ה שם. 7) אולי צריך להוסיף: =גובה מבינונית כאן]. וליתא שם.

פי' שע"ג

אשת¹ איש ואיש שאמרנו² עברנו עבירה³, אין שומעין להם מפני⁴ שנתנה בו עיניה. אבל האיש ילקה⁵ והאשה לא תלקה, אלא⁶ יושבת תחת בעלה, שאם תלקה תהיה⁷ אסורה לו: ו[אם העיד]⁸ אפילו אחד⁹ על אותו שהודה על עצמו שעבר¹⁰ באשת-איש¹¹, מפרישין אותה מבעלה¹² בגט ומלקין את שניהם¹³ מכת-מרדות¹⁴ ומגלחין¹⁵ את ראשו¹⁶:

שע"ג: א"ח ח"ג כ"י סמ: 337 נסס: דיניס ותשו' לרש"י ז"ל; והונסא נסנזסיס רזיס נסס: תסזזז נט"ג נס' נס"ה ח"ג ריש ע' 18; ונסיס: הל' קנזזז דריס"ג [=סס 123] נס"ה ח"א 29; כל נו קל"ז:

שע"ג: 1) כ"י סמ: אשת [על הנליון: איש]; בנה"ה: ואיש ואשת חבירו; כ"י רומי: ואיש ואשת איש; וראה הל' קצובות דריה"ג, הוצ' מרגליות ע' 123. 2) שאמרו; כ"י רומי: שאמרו. 3) =זו. 4) כ"י רומי: מפני שמא נתנה עיניה באיש אחר. 5) שם בטעות: האיש תלקה [=ילקה] ואשה לא [=תלקה], וראה קרושין פ"א ע"א. 6) שם: ויושבת [בלי "אלא"]. 7) חסר שם; בה"ג [ר"ו ס"ד ע"א]: והלכתא כרב ראמר מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד. 8) כצ"ל לנכוו; כ"י סמ: ומעיר; כ"י רומי: ואם מעיר. 9) =[ער] אחר [וכ"ה שם]; ויש לעיין בהלכה זו, רעונשין אשת-איש ע"פ ער אחר, היא בניגור לשיטתו של רבינו שלמה [ראה פירס כ"ח ע"ב]. 10) =[עבירה]. 11) כ"י רומי ובנה"ה: באשת חבירו. 12) שם: מן בעלה. 13) שם: ומלקין =[את] הנואף [והובא בס' תאו"ח לר' ירוחם נתיב כ"ב: ח"ג]. והלכה זו אולי אינה מתאימה לשיטתו של רבינו ורוב חכמי צרפת ואשכנז: שאין מסרין מלקות לנשים [שו"ת מהרי"ן סי' י"ב, ושו"ת הוט השני להר"ש בכרר סי' מ"ו; והשווה הרמב"ם ה' אישות פכ"א: ה"י: מעולם לא שמעתי יסור שוטים לנשים (וליתא בתשו' הרמב"ם לחכמי לוניל סי' קנ"ב 146)]. 14) שם: מלקות מדרות בלא חשבון [=פירש"י לחולין קמ"א ע"ב: ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליג =פירוש המשניות להרמב"ם נזיר פ"ד: ג']; אמנם לרעת רוב הנאונים: מלקין אותו י"ג שהן מכת מדרות. 15) בכ"י רומי ובנה"ה: ומגלחין זקנו וראשו [ותגלחת שער הראש והזקן לאיש, וכן לאשה, הוא עונש שאין לו מקור בתלמוד. ומה שהעיר מאנו ברבעון האנגלי ח"י 354 אות 266 להיפר, הוא השערה שאינה מוכרחת]. 16) בנה"ה והל' קצובות 123: ונס ראש האשה ומלקין אותה מכת מדרות; כ"י רומי: ומלקין אותן מלקות מדרות [וראה לעיל אות 13; אפטוביצר בהמשפט העברי ח"ה 60 ואילך].

פי' שע"ד

(איש¹) שעבר²) עם חמותו, אין מפרישין בתה ממנו, אלא מלקין אותו³)
 ואינו⁴) מדבר עם⁵) חמותו כלל⁶) לעולם⁷):

פי' שע"ה

(האיש¹) שגרש את אשתו²) וזנתה³), מותרת לחזור לו⁴). אבל אם
 נשאת⁵) אסורה⁶) לו לעולם:

פי' שע"ו

אין האשה¹) יורשת לפרי-בטנה²), אבל האב קודם³) לכל יוצאי-ירכה⁴),
 ובני-האחים קודם⁵) לבני-האחיות בנחלה. ובן⁶) קודם לעולם
 לבת, וכל יוצאי-ירכו קודמין⁷) ליוצאי-ירכה. בת⁸) וכל יוצאי ירכה

שע"ד : א"ח ח"צ [כ"י סמ: 337]; דינים מתשנ"ז סי' קל"א זשס: רש"י ז"ל;
 והוצל זשס: תשו' רנט"ג זנה"ה ח"צ 18; וזשס: הל' קלוזות דרצ יהודאי גלון
 [=זשס ע' 124] זלו"ה כ"י סמ: סי' תת"י 101 ע"א:

שע"ה : א"ח ח"צ כ"י סמ: 337; דינים מתשנ"ז סי' קל"ג זשס: רש"י ז"ל;
 והוצל זשס: תשו' רנט"ג זנה"ה ח"צ 18; וזשס: הל' קלוזות דרצ יהודאי גלון
 [=זשס ע' 125] זלו"ה [כ"י סמ: סי' תת"י 101 ע"א:

שע"ו : א"ח ח"צ כ"י סמ: 337 זשס: דינים ותשו' לרש"י ז"ל; וזשס: הל'

שע"ד : 1) בנה"ה שם: וגם איש; או"ה: ויש שעבר עבירה. 2) =שעבר [=עבירה].
 וכ"ה בב' מקורות שם, ונמ' בהל' קצובות רדיה"ג הוצ' מרגליות ע' 124 (וראה הל' קטנות
 בגנזי קרם ח"ד ע' 1; ומסכתות זעירות [היגער] ע' 92). 3) או"ה: לו. 4) שם: ואין.
 5) שם: עמה לעולם. 6) בנה"ה: לעולם [בלוי המלה "כלל"]. 7) כ"י או"ה: ועירי העריות
 צדיר לבררם להיות ראויות [=רואים] ערותו כמכחול בשפופרת [והשווה הל' ראו צד
 101 לקרושיו ס"ו].

שע"ה : 1) או"ה: ואיש שגירש; בנה"ה שם: ואדם שגירש. 2) =בגט (וכ"ה באו"ה);
 שם: אשה בגט; והשווה הל' קצובות רדיה"ג הוצ' מרגליות 125; אפטוביצר בטחקרים
 86-84. 3) שם במעות: מינתה [קרי: וזינתה]. 4) חסר שם. 5) =[לאחר]; ותיקנתי
 זה עפ"י בנה"ה; וליתא באו"ה. 6) שם: אסורה לחזור [והשאר חסר שם]; או"ה: אסורה
 לו [בלוי המלה: לעולם].

שע"ו : 1) כ"י או"ה: דין יורשין. אשה אינה יורשת; בנה"ה: אם לעולם אינה יורשת;
 וכ"ה בהל' קצובות רדיה"ג שם 125; וראה ח"פ ברבעון האנגלי ח"ד 433. 2) וכ"ה בב'
 מקורות שם; ואולי צ"ל: [מ]פרי בטנה. וראה ב"ב ק"ח ע"א. 3) שם קט"ו ע"א; ה' ראו:
 והאב קודם לכל יוצאי ירכו שלו, ולא ליוצאי ירכו של בנו. 4) =ירכו [וכ"ה באו"ה,
 בנה"ה, בגנזי קדם]. מכאן ועד סופו נערך בס' בנה"ה. 5) =קודמין [וכ"ה באו"ה, ובנה"ה
 ח"ב ע' 14]; ובשינוי הלשון בפירש"ם ל"ב"ב קט"ז ע"ב; והשווה ירוש' ב"ב פ"ח: סה"א;
 וה' ראו ע' 46. 6) או"ה: בין לעולם קודם לבת. [וראה ב"ב קי"ג ע"ב, וגנז"ק שם].
 7) שם: קט"ו ע"א. 8) א"ח כ"י סמ: בה. [=בת]; וזה נשמט באו"ה שם.

קודמין לאחין. האחין קודמין לאחיהאב, וכל יוצאי-ירכו קודמין ליוצאי-ירכה (°). בת (°) וכל יוצאי-ירכה קודמין (°) לכל האחין. האחין (°) קודמין לאחיהאב (°) וכל יוצאי ירכהם (°) קודמין לאחיהוריהם (°). ולעולם האיש יורש (°) את אשתו :

פי' שע"ז

שמר (°) שדלג ממנו לבריאת העולם כשר. וכן אם לא כתב הכלל, כגון ד' אלפים, רק הפרט תת"ך (°) כשר. וה"ה אם לא כתב הפרט הגדול רק (°) הקטן, כגון ס' או ע' או נ', השמר כשר :

סי' שע"ח

הנותן (°) מתנה בעדים (°) וקנין, בין לבנו בין לאדם (°) אחר, אינו יכול לחזור בו (°). ומה שעשה עשוי ואינו יכול לחזור בו כלל :

קלוזות דריה"ג [=שס 125] נלו"ה (כ"י סמ: 101 [=ה"פ כ"י חק: 2828 =גנוי קדס ספר ד' ע' 9]; ונזס: תשו' דרנ נט"ג נס' זנה"ה ח"נ ע' 18 : שע"ז : תר: כ"י אזמיר סי' ל"ח (על הגליון רשום נטעות סי' קס"ז [=קס"ט]) 52. ופסק זה אינו לרש"י, כ"ל לקוח מספר התרומה סי' קל"ו י' ע"ד : שע"ח : ח"ה ח"נ כ"י סמ: 337 ; דיניס מתשנ"ז סי' קכ"ט נזס: רש"י ז"ל ; שו"ת להרש"ל וזולתו [ד"ק רע"ו סי' י"ג =שס חלק ז', ד"ו, סי' תל"ג] ; לו"ה כ"י סמ: 100 ע"נ נזס: הל' קלוזות דרנ יהודאי גאון ; ונזס: תשו' רנט"ג נס' זנה"ה ח"נ ע' 6 :

9) אולי צ"ע: ירכו [=של אחי האב], וראה ננו"ק שם. 10) ונשנה כאן פעמים ; והשוה ננו"ק שם ריש ע' 10. 11) או"ה: כל יוצאי ירכה של בת קורם לאמה. 12) וגם זה נשנה פעמים. 13) ה' ראו : לאחיהאב. 14) =ידיכהם. 15) א"ח: הורים ; משנה ב"ב פ"ח: ח"ב : יוצאייריכו של אחין קודמין לאחיהאב. 16) שם: לעולם האיש תירש [=יורש] את אשתו ; בנה"ה : לעולם האיש ארש [=יורש] את אשתו ; ופסקא זו [=ב"ב קי"א ע"ב, רמב"ם פירוש משניות לכתובות פ"ג ע"א, ה' נחלות פ"א: ה"ה, ה' אישות פכ"ב: ה"א] מתננת לסדר נחלות לפי הקראים [אשכול הכופר לר' יהודה הרסי 259], וגם לתקנות טוליטולה [תשב"ץ ח"ג סי' ט"ו] ; ומתאימה לדין התלמוד [ב"ב קי"א, כתובות מ"ח, ופ"ג].

שע"ז : 1) בכ"י: דין שטר. וראה תוס' ע"ז י' ע"א ד"ה: האי. 2) ס' התרומה : רק הפרט תשע מאות וששים, כשר. 3) =פרט ; שם : פרט גדול כנון תשע מאות, רק פרט קטן כנון שנת ששים, כשר.

שע"ח : 1) או"ה וגם בנה"ה: והעושה מתנות. 2) שם [בב' מקורות]: בקניין [בל"י ערים]: ויש להתעכב גם על זה, אם לשיטתו של רש"י צריך עדים לעשות קנין [ראה פירש"י למאמר רב אשי בקרושין מ"ה ע"ב, וגם תוס' שם ד"ה: לא]; ולשיטתו של ברצלוני [ס' השטרות 88], וגם הרשב"א [ד"ק רע"ו סי' ס"ה א"א 14 =ח"ז סי' תפ"ח]: קנין שלא בפני סהרי מהני. 3) שם : לאיש אחר ; רשב"א : בין לאחר. 4) שם : שאין לאחר קנין כלום [והשאר עד סופו חסר שם] ; או"ה כ"י סמ: ואין לאחר [קרי: קנין] כלום.

הוספות לספר א'

פי' שע"ט

וששאלתם: וליתביה לינוקא¹ גבי זמן דכוס של יום הכפורים. וקשיא לך מאי אהני, הא² המכרך צריך שיטעום קא אמרינן, ולא שיטעום. ופירשו לך ליתביה לינוקא ולברוך ינוקא. אי אפשר לומר כן, דמי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי-חובתן. ואי בקטן שלא³ הגיע לחינוך כאשר פירשו לך, וברכת זמן דרבנן היא ואתי דרבנן ואפיק דרבנן. אי אפשר לומר כן, לחינוך ברכות הגיע, לחינוך כרת⁴ לא הגיע, דמשקינן ליה ביום הכפורים. ועוד ליתביה לינוקא, מאן ליתביה ניהלית. דמי הוזכר כאן דקא ליתביה, הכי איבעי ליה למימר לברוך ינוקא. לא זו הדרך. אני קבלתי שהגדול יברך [ו]ליתביה לינוקא שהגיע⁵ לחינוך. וקשיא לך שיטעום ולא שיטעום, היכא דאיפשר טעום איהו. והיכא דלא איפשר, יהיב ליה לינוקא כדי שלא יהי' נזכר שם שמים לבטלה. דת"ר⁶ לא יפרום אדם פרוסה לאורחין, אלא א"כ אוכל עמם⁷. אבל פורס הוא לבניו ולבני-ביתו לחנכן⁸ במצות. אלמא כל ע"י⁹ הדחק, כי לא טעום איהו ומעמי אחריןא כגון בניו ובני-ביתו, שפיר דמי. וכן הלכה:

ופידור הפסח מסדר הגאונים¹⁰ כתוב כאן. וכתוב בו: והיכי דצריך לקדושי בבית-אחרים לברוך אידך ולימר אגדתא, ולברכו אינהו לנפשייהו המוציא ועל אכילת מצה. ואי לא ידעי ליברוכי, ליקרינהו

שע"ט: תהלו" ס' י"ז 6. ולא תלאתי חזר לזו נספרי דזיררש"י שלפנינו:

שע"ט: (1) עירובין מ, ב. (2) ברכות נב, א. (3) קרי = [שהגיע] לחינוך (שם אות ב'). (4) = לחינוך תענית. וריטב"א [עירובין מ, ב]: פידש ולותביה לתינוק, שהגיע לחינוך ברכה ולא לחינוך תענית, דאל"כ הוי ברכה לבטלה [שם אות ב']. (5) קרי = [שלא הגיע] לחינוך [שם אות ב']. (6) ר"ה כט, ב; והובא בפירש"י לעירובין מ, ב ד"ה: ליתביה. ועיין מש"כ רב נטרונאי גאון בתשו' הגאונים, אספ, ח"א סי' ל"ט (=אוצה"ג ח"ג 32). (7) = עמם. (8) = [כדי] לחנכו. (9) = שע"י הדחק. (10) רי"צ גיאת ח"ב ק"ד בשם: מר רב עמרם [=סדר"ע השלם ח"ב 220]; שע"ת סי' רפ"ז; מעה"ג 17; מילר שם אות ד'; ואוצה"ג ח"ג 118. ומעתיק התשובה שלפנינו שנה ברואה ורשם כאן סימן אחר. ובאמת היא תשובה אחת (שם אות א').

אינהו בענין כמה¹¹) או לימרו אינהו בלשון חול¹²) בריך רחמנו¹³) דבריא להך פיתא. אמר רב יצא. ש"מ דאמר ליה בלשון חול ושלא כתיקון הברכה יצא. וכל שכן כי אמר ליה בלשון חול ובסדר הברכה, אי נמי ליברך ואכלי אינהו. אבל איהו לא אכיל, דא"כ נתחייב בברכת המזון ואיתסר ליה תו למיכל בביתיה. דתנן¹⁴) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ואע"פ שאמרו חכמים¹⁵) המברך צריך שיטעום, כי טעמי אינהו אין כאן משום מברך לבטלה, לפי שכל ישראל ערבים זה בזה בהלכות-המצות וחייבין כולן להוציא את מי שאינו בקי. ועוד אמר רבא¹⁶) כי הוינן ביה רב הונא איבעי לן, מהו לומר זמן בר"ה וכיוהכ"פ כו'. ומסקנא ליתביה לינוקא, לית הילכתא כרב אחא בר יעקב דילמא אתא למיסרך. טעמא משום דאתי למיסרך. אבל היכא דליכא למיחש לסירוכי, עבדינן כי ההוא גוונא וכו'. דע וראה והבן שדעת בעל-התשובה לומר, שזה מברך והתינוק טועם. ואני כך קבלתי:

שלמה בר יצחק:

סי' ש"פ

מעשה¹) שנתבשל השוק, שיש בו גידין ושומן גיד הנשה²) עם שאר בשר³) ולא נינקר. והתיר ר', עאפ"י שאותן גידין מגיד הנשה הן מתפרשין. קיימא⁴) לן אין בגידין בנותן טעם. והשומן שבו⁵) אינו אוסר השוק ומותר, לפי שתרוטב מבשל⁶) השוק. דאע"ג דהלכה כר' יהודה⁷) דמין במינו לא בטיל, מודה ר' יהודה במין במינו ודבר

ש"פ: תחלו' סי' פ"נ 46; האורה ק"א ק"ט 133, ק"ג ז"ג 209; אר"ה כ"י מ: סי' ע"ט [=פר: סס] גסינויים רזים; ופירש"י לחולין ק"ט ע"א ד"ה: ותו לא. ור"ה "שמעיה" 3 אות 3:

(11) אולוי צ"ט: כמה [שהתקינו חכמים]. (12) ראה מבואי. (13) =רחמנא. (14) פסחים קיט, ב. (15) ברכות שם. (16) בעירובין מ, ב: ואמר רבה (במקום: רבא).

ש"פ: (1) האורה: מעשה בשוק שהיו בו גידין. (2) שם: ושומן מניר הנשה שנתבשלה. וראה פסק רש"י בחולין צ"ט ע"ב: רשמנו של ניר אוסר בנו"ט (שם אות א'). (3) =הבשר. האורה 209: ולא ניכר [=ננקר]. (4) =דקיי"ט. חולין שם. (5) האורה: והשומן שבו מעט, ויש בשוק עצמו ששים כרי לבטלו. ואע"ג דליכא בשאר התבשיל כרי לבטל, השוק מותר. (6) קרי [=מבטל את] השוק. ותיקנתי זה עפ"י האורה ואו"ח שם. (7) חולין ק' ע"א וע"ב.

אחר, סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. והשתא⁸) דקם ליה ר' בשיטתיה⁹) דר' יהודה דאיפשר לסוחטו אסור דרב ור' יוחנן ור' חנינא¹⁰) נמי כוותיה סברי. אע"ג דאיפלגו עליהו שמואל¹¹) וריש לקיש, ושמואל במקום רב באיסורין ליתא¹²), וכן דריש לקיש לגבי דר' יוחנן ליתא. ועבדינן כר' יהודה¹³):

סי' שפ"א

מעשה היה בבתו¹) של רבו²), שבחשו קדירתו רותחת בכף חולבת. והתיר ר' המאכל. והכף והקדירה³) משום [=כמה מעמים]. אחד⁴) שהיה בקדירה יותר משישים בכף. ועוד אפילו לא היה בה שישים מותרים כולם, הואיל ואין הכף בת-יומא. ונמצא טעם שנתנה בקדירה טעם לפגם מותר. ואף הכף מותרת, מפני שגיעול בשר שנבלע בה הוה למחר טעם לפגם. אך לא⁵) לפקפק ולנהוג קל באיסור, צוה⁶) לחלוט הכף ברותחין. מר"ב⁷):

שפ"א : תה"ל סי' ע"ה 44 נזס: מר"ב [=מפי רבינו; והוא רש"י, אמנם לא = רבינו צרוך, אחד מצעלי התוספות]; וראה פרדס רמ"ו [=מספר האורה ח"א 136 אות ז]:

(8) מכאן ועד סופו חסר באו"ה ובהאורה שם; ואיתא בפירש"י לחולין ק"ט ע"א ר"ה: ותו לא. (9) חולין ק"ח ע"א. (10) שם: דאיתמר רב ור' חנינא ור' יוחנן דאמרי אפשר לסוחטו אסור. (11) שם: שמואל ורבי שמעון בר רבי ור"ל דאמרי אפשר לסוחטו מותר. (12) ראה מבואי פרק ר'. (13) פירש"י שם: בין בטיפת חלב שנפל על החתיכה וכו'. ובין בחלב הרבוק בחתיכת בשר וכו'. ולדעתי הפסק שלפנינו, הנמצא בתחצ"ו ריש סי' פ"ד, שייך כאן לבסוף סי' פ"ג.

שפ"א : (1) קרי: =בביתו (שם אות ב'). (2) =דבי. (3) וכ"ה רעתו של ר"י בר יקר [האורה 136]. אמנם הרא"ש ותוס' (ע"ז ע"ו, א ר"ה: מכאן) אוסרין הקדירה, שנלעה גוף האיסור (שם אות א'). (4) =האחר. (5) =כרי שלא לפקפק. (6) [=רבי]. (7) =מפי רבי (או מפי רבינו). וכבר העירותי ע"ז במבואי פרק ה', שלשון זו מצויה בכל ספרי רבידש"י שלפנינו.

פי' שפ"ב

הלב^א) יודע טרד המצוי באגור^ב ביקבים, על כן לצדק יכריעני אדוני ר' עזרא^ג) את קוצר מילי. וראשון דברים אני הנשאל שואל לו לשלום, ועל התוכחות^ד הכתובות לא כדי אני להוכיח. אמנם אין מסרבין^ה) לגדולים והנני משיב להם לפי עמי^ו):

מעידני^ז) עלי שמים וארץ שקבלתי מרבינו יצחק הלוי בשחימת חולין^ח). בכל מקום ששנינו בה איסור בשר בחלב בנותן טעם, היה רגיל לומר לי לא גמרינן מהא מסכתא^ט) ולא עבדינן כוותיה. דהא סתמא מתניתין היא בע"ז^י) דבשר בחלב במשהו, דתנן אילו אסורין ואוסרין בכל שהוא כו'. ומתורה הורה לי בשר בחלב במשהו. ואני לא נתתי לבי אז לחקור בדברים, והלא רבינו לא היה שונה^{יא}) מסכת ע"ז. וכשבתאי לכאן^{יב}) ועסקתי במסכת ע"ז והבנתי מתוכה, שאי אפשר להורות ממנה בב"ח במשהו מפני כמה טעמים. חדא, דלישנא דמתניתין לא דייקא הכי, דקתני ואילו אסורין ואוסרין בכל שהוא. אלמא באיסורין עסקינן הבאין לחזור ולאסור את אחרים, כגון חתיכת בב"ח שנתערבה בחתיכות כשרות לאחר שנתכשל בחלב ונאסרה, דומיא דהנהו דקתני בהדה פטר חמור ועגלה ערופה שהן אסורין ואוסרין ואין שם היתר. ועוד מדתרצינן בגמרא^{יג}) תרתי אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הנאה. ושמעין מינה דבר שבמנין סבירא ליה דבטיל. ומדלא תנא חתיכות נבלה, שמעין מינה עד דאיכא תרתי דבר שבמנין ואיסורי הנאה. ואי

שפ"ב: תקל"ו סי' פ"ד 46 נלי נוסח השלילה: וראה פרדס סי' רמ"ג, ושם סי' רמ"ז: פירש"י לחולין ק"ט ע"א ל"ה: ותו לא; מעה"ג 11; תמים דעים קל"ח; ולעיל סי' פ"א 109:

שפ"ב: 1) והפסק, הנמצא שם ריש סי' פ"ד ער, בפרק כל הבשר" [=פירש"י חולין ק"ט. ד"ה: ותו לא], כבר הוכחתי במס"א, שאין כאן מקומו. ואולי שייד לבסוף סי' ש"פ (ראה שכ אות 13). 2) דברים כ"ח: ל"ט. וצריך להוסיף זה למש"כ במבואי פרק א'. 3) והוא ודאובו שלחו את השאלה, החסירה בסי' שלפנינו. וראה מבואי. 4) והתוכחות, הכתובות בניסח השאלה, נאברו מאתנו. 5) פסחים פ"ו ע"ב. 6) וזה הוא יוצא מן הכלל, למש"כ באדיקות במבואי פרק א'. 7) לעיל 109: ובזו אני מעיר עלי שמים וארץ. 8) ק"ח ע"א, צ"ז ע"א. 9) לעיל 109 בסננון אחד: שלא אלמוד הלכה [למעשה] מכאן. 10) ע"ד, א'. 11) וזה ליתא לעיל 109. ומה נוכל להוכיח, שבישיבות ורמיוז לא היו שונין לתלמידים מכ' ע"ז בזמנו של רש"י. 12) שם: לעירי = סדווי"ש. 13) ע"ז ע"ד, א.

בטיפה שנפלה על החתיכה, אמאי לא תכטיל האי טיפה. מי הויא דבר שדרכו לימנות. ע"כ לא מפרש אלא בחתיכה בחתיכות :
 ובשחזרתי לגרמייזא¹⁴) דנתי לפני רבינו בכך ונומתי¹⁵) ... דקדק אדוני בדברי ראובן אמתיים הם, ולא טעה אלא בדבר אחד שהראה¹⁶)... הפרק, והן המשניות עצמן דקדקו בלשונם שאינן סותרין זו את זו¹⁷)... מהפך הדבר לומר בחלב שנאסר כבר ונתערב בחלב היתר. ובחלב לא משמע¹⁸), האיך יכול לימנות חלב, ולא משכחת לה אלא בחתיכה בחתיכות : ומה שאדוני מקשה האיך סוף איסור חמור מתחילתו, יבין לאשורו ואין לו תימה. קודם שיתן טעם זה עם זה אין כאן איסור, דדרך בישול אמרה תורה¹⁹)... ואסור אפילו יש בו אלף אם יש בו חשיבות, כגון דרכו למנות ואיסורי-הנאה, שאילו שני טעמים אין מניחין אותן ליבטל : ומה שאמר אחי²⁰) עורות לכובין ויין נסך ושאר הנמנין שם תחילת איסורן במשהו. לא נתן לכו לדברים, כולן קודם תערובתן אסורין הן, ובתערובתן הן אסורין את שנתערבו בהן. אף בכ"ח נמי, כנאסר קודם תערובתו כאילו עסקינן, ובתערובתן חוזר ואוסרן לחתיכות שנתערב בהן :

וראובן הכותב מכתב השאילה, ידעתי מי הוא והכרתי כתב-ידו. וירא להזכיר שמו, כי חושדני לאויב²¹) לו. ואני לא כן אנכי עמדי. וגם ברכתו לא תעוכב אצלי חנם, ברכת טוב²²) תבואתו. ואני ראיתי בכתב-שאילתו, ואילו אסורין ואיסורן בכל שהוא. לא כך הוא שנויה, אלא אילו אסורין ואוסרין בכל שהוא. ואין אדם יכול לומר, דאיסורן בכל שהן גרסינן, ואתערובת קאי, והכי קאמר שנאסרו מחמת איסור משהו. לא זו הדרך, דתערובת מי מיקרו פטר חמור, מי מיקרו יין נסך ושיער נזיר. הלא אינו אלא היתר מחמת ספק נאסרים, והאיך אתה קורא אותן פטר חמור ושער נזיר. ומקובל אני, ואוסרין בכל שהן :

(14) לע"ס 109. 15) [= (כל הדברים ש] דקדק אדוני (שם אות ד'). 16) אולי צ"ס: [=המשניות דטיפת חלב ודע"ז בהשוכר בסוף] הפרק (שם אות ה'). 17) אולי צ"ס: [=ומכוונת יפה, אלא הוא] מהפך הדבר (שם אות ו'). 18) [=דמייירי, כי] האיר יכול (שם אות ז'). 19) אולי צ"ס לדעתו של מילר (הערה ח'): [=אלא אם כבר נאסרה החתיכה ונתערבה, עומד באיסורו] ואסור אפילו יש בו אלף. 20) = ריעי וחביבי (ראה מבואי פרק ה'). 21) וסבת השנאה מצד ר' ראובן לרש"י נעלמה ממני. 22) משלי כ"ד: כ"ה.